

סדרת מחקרי מדיניות

מחקר מדיניות 2

אי־השוויון בחלוקת ההכנסות של משקי הבית של השכירים בישראל, 1967-2003

יצחק ספורטא סאלם אבו זאיד דותן לשם

הדעות המובאות בסדרת מחקרי המדיניות משקפות את דעתם של הכותבים/ות
ואינן מייצגות בהכרח את עמדתה של התוכנית לכלכלה וחברה במכון ון ליר בירושלים

מכון ון ליר בירושלים
THE VAN LEER JERUSALEM INSTITUTE
معهد فان لير في القدس

התוכנית לכלכלה וחברה
במכון ון ליר בירושלים





Inequality in the Distribution of Income among Households and Wage Earners of Israel, 1967–2003

Ishak Saporta Salem Abo Zaid Dotan Leshem

עורכת מפיקה: שרה סורני

עורכת לשון: צילה שטרן

© תשס"ז - 2006, מכון ון ליר בירושלים

דפוס "חדקל", תל־אביב



חברים בוועדה האקדמית המייעצת של התוכנית

ד"ר שמשון צלניקר, **ראש מכון ון ליר בירושלים**
פרופ' אריה ארנון, **ראש התוכנית**, המחלקה לכלכלה, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב, ומכון ון ליר בירושלים

ד"ר אבנר אחיטוב, המחלקה לכלכלה, אוניברסיטת חיפה; ד"ר מאיר אמיר, יועץ כלכלי; ד"ר ניצה ברקוביץ, המחלקה למדעי ההתנהגות, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב; ד"ר דניאל גוטליב, המחלקה לכלכלה, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב, ויועץ בכיר לנגיד בנק ישראל; פרופ' ג'ימי וינבלט, המחלקה לכלכלה ורקטור אוניברסיטת בן־גוריון בנגב; פרופ' יוסף זעירא, המחלקה לכלכלה, האוניברסיטה העברית בירושלים; גדי חזק, המחלקה לכלכלה, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב; פרופ' יוסי יונה, המחלקה לחינוך, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב, ומכון ון ליר בירושלים; פרופ' משה יוסטמן, המחלקה לכלכלה, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב, ומכון ון ליר בירושלים; פרופ' ינון כהן, בית הספר ללימודי עבודה, אוניברסיטת תל־אביב; גדעון להב, לשעבר יו"ר בנק דיסקונט ומבכירי משרד האוצר; דותן לשם, התוכנית לפרשנות, אוניברסיטת בר־אילן, ומכון ון ליר בירושלים; ד"ר נילי מארק, בית הספר לכלכלה, אוניברסיטת תל־אביב; ד"ר גיא מונדלק, בית הספר למשפטים, אוניברסיטת תל־אביב; פרופ' ז'ק סילבר, המחלקה לכלכלה, אוניברסיטת בר־אילן; ד"ר יצחק ספורטא, הפקולטה לניהול, אוניברסיטת תל־אביב; פרופ' אביה ספיבק, המחלקה לכלכלה, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב, ומכון ון ליר בירושלים; אמין פארס, כלכלן, מנהל היחידה הכלכלית־חברתית, מרכז מוסאווה; מרדכי פרנקל, לשעבר ראש מחלקת המחקר בבנק ישראל; פרופ' חיים פרשטמן, בית הספר לכלכלה, אוניברסיטת תל־אביב; פרופ' מיכאל קרן, המחלקה לכלכלה, האוניברסיטה העברית בירושלים; פרופ' פרנסיס רדאי, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית בירושלים, והמכללה למנהל; פרופ' אריאל רובינשטיין, בית הספר לכלכלה, אוניברסיטת תל־אביב
אוולין אללוף, רכזת התוכנית

פעילות התוכנית לחברה וכלכלה

- פרסום **מחקרי מדיניות** בסוגיות מרכזיות בכלכלת ישראל.
- חיבור **ניירות עמדה** שיסייעו בהתערבות רצופה ובזמן אמת בדיון הציבורי.
- הכנת **דפי מידע** המציגים נתונים על הכלכלה ועל החברה בישראל: חלוקת ההכנסות, תעסוקה ואבטלה, פנסיה ורשת הביטחון החברתית, השוואות בינלאומיות.
- הצגת **11 מחלוקות בכלכלה** שתיכתבנה בידי כלכלנים וחוקרים ממדעי החברה. הצגת המחלוקות בתורת הכלכלה תתמקד בתפיסות הערכיות העומדות בבסיס החלופות הכלכליות המוצעות.
- הפקת **אגרות לכלכלה וחברה** הממוענות לקהילה הכלכלית המקצועית ולציבור המתעניין בחשיבה הכלכלית. מטרת האגרות להוכיח כי בניגוד לדעה הרווחת, התיאוריה הכלכלית אינה מונוליטית ואינה מציעה תשובות אחידות וחד־משמעיות בסוגיות רבות.
- עריכת **כינוס שנתי**.

תוכן העניינים

פתח דברא5

א. תקציר המחקראא6

ב. אי־השוויון בהכנסה הכלכלית, 1967-2003אא8

ג. התפתחות אי־השוויון בהכנסות נטו, 1979-2003אא15

ד. השפעת החלוקה מחדש על אי־השוויון, 1979-2003אא18

ה. ההתמודדות של מדיניות החלוקה מחדש עם התגברות אי־השוויוןאא20

ו. סיכום ומסקנותאא24

ז. נספחיםאא26

ח. ביבליוגרפיהאא30

פתח דבר

התוכנית לכלכלה וחברה במכון ון ליר בירושלים נוסדה לאחרונה במטרה לעורר דיון מושכל בסוגיות שטרם זכו לתשומת לב ראויה. התוכנית מבטאת קול ייחודי בשיח הציבורי בישראל בשאלות של כלכלה וחברה. היא נשענת על עבודותיהם של צוותים מקצועיים אשר יאפשרו התערבות בזמן אמת בדיון בסוגיות מרכזיות המעסיקות את הציבור בישראל, כדי לעודד חשיבה מחדש על התפיסה הרווחת בסוגיות של כלכלה וחברה.

הצורך בהקמת מסגרת זו נבע מכך שקובעי המדיניות הכלכלית־חברתית מחזיקים לעתים קרובות בדעות נחרצות ושמרניות, שמקורן אידיאולוגי וביסוסן לוקה בחסר, ומכך שברוב המקרים הביקורת הנמתחת על המדיניות אינה מצליחה להעלות לדיון הציבורי חלופות מעשיות.

התוכנית פועלת כמסגרת למחקר כלכלי־חברתי, שבה נערכים מחקרים ונכתבים ניירות עמדה העושים שימוש במתודות כלכליות מקובלות. משתתפי התוכנית הם כלכלנים מוכרים באקדמיה ובמשק הישראלי וחוקרים ממדעי החברה. מסגרת זו מציגה חלופות מקצועיות למדיניות הכלכלית הנהוגה, כשנקודת המוצא היא קידום צמיחה כלכלית בת קיימא המתבססת על טובת רוב האזרחים ועל הקטנת אי־השוויון בחברה.

אנו מודים כי ברצוננו להתערב בדיון הציבורי במטרה להשפיע על תוצאותיו וכי אנו מחזיקים בדעות מגובשות משלנו. עם זאת, אנו מבטיחים לנמק את דעותינו אלה, לעגן אותן בהשקפה כוללת ולהשתית את טענותינו על מסד עובדתי מפורט וחשוף לביקורת. בכוונתנו להעמיד במוקד הפעילות סוגיות הנתונות במחלוקת, והנוגעות לתחומי המדיניות הכלכלית, לתפקידיה של הממשלה בשוק העבודה ולרשת הביטחון החברתית.

מחקר המדיניות הראשון, *האיגוד המקצועי וגידול אי־השוויון הכלכלי בישראל, 2003-1970*, פרי עבודתם של טלי קריסטל, ינון כהן וגיא מונדלק, עסק בשוק העבודה הישראלי והתמקד באי־השוויון בשכר במשק. מחקר מדיניות זה, *אי־השוויון בחלוקת ההכנסות של משקי הבית של השכירים בישראל, 2003-1967*, בוחן את הפערים הכלכליים בין משקי הבית בישראל שבראשם עומד שכיר, ועומד על השינויים שחלו בתחום זה בתקופות שונות בשנים 2003-1967.

במהלך החודשים הבאים יופיעו מחקרי מדיניות נוספים שיעסקו בנושאים דוגמת פנסיה, אבטלה ועוני. כל מחקרי המדיניות יציגו נתונים סטטיסטיים אשר ניתוחם המעמיק הוא תנאי להבנת הסוגיה הנידונה וליכולת להמליץ על תיקונים אפשריים.

אריה ארנון, ראש התוכנית לחברה וכלכלה במכון ון ליר בירושלים ספטמבר 2006

אי־השוויון בחלוקת ההכנסות של משקי הבית של השכירים בישראל, 2003-1967

יצחק ספורטא, הפקולטה לניהול, אוניברסיטת תל־אביב

סאלם אבו זאיד, בית הספר לכלכלה, אוניברסיטת תל־אביב, ובנק ישראל

דותן לשם, התוכנית לפרשנות, אוניברסיטת בר־אילן, ומכון ון ליר בירושלים

א. תקציר המחקר

בשנים האחרונות נרשמה בישראל התרחבות ניכרת בפערים הכלכליים בין משקי הבית שבראשם עומד שכיר. עליית אי־השוויון בחלוקת ההכנסות מאמצע שנות השבעים ואילך אינה תופעה ייחודית לישראל, אלא חלק ממגמה עולמית.

העבודות השונות שחקרו את תופעת אי־השוויון בחלוקת ההכנסות בישראל התרכזו בבחינת השינויים שחלו במדד ג'יני, שהוא המדד המקובל למדידת רמת השוויון. אחד החסרונות הבולטים של מדד זה הוא שאין בו כדי להבהיר את ה"דינמיקה" שמאחורי השינוי בו. עלייה במדד ג'יני אמנם מלמדת על עלייה ברמת אי־השוויון של חלוקת ההכנסות, אולם אין בה כדי ללמד על השינוי שחל במצבו היחסי של כל אחד מרובדי האוכלוסייה. הירידה בשוויון יכולה להתרחש בעקבות עליית חלקו של המעמד הגבוה על חשבון המעמד הנמוך, שעה שחלקו של המעמד הבינוני אינו משתנה; או בעקבות עליית חלקו של המעמד הגבוה על חשבון המעמד הבינוני, שעה שחלקו של המעמד הנמוך אינו משתנה.

מחקר זה מבחין בשינוי שחל במצבו היחסי של כל אחד מן העשירונים השונים. כמו כן המחקר עורך הבחנה יסודית בין השינויים שחלו בחלוקת ההכנסה הנמדדת על פי מקורותיה:

- **הכנסה כלכלית**: סך הכנסות משק הבית לפני קבלת תשלומי ההעברה ולפני ניכוי תשלומי החובה.
- **הכנסה ברוטו**: ההכנסה הכלכלית בתוספת תשלומי ההעברה.
- **הכנסה נטו**: ההכנסה ברוטו בניכוי תשלומי החובה.
- **חלוקה מחדש**: המעבר מן ההכנסה הכלכלית להכנסה נטו.

חלקים ב ו־ג של מחקר זה נועדו למלא את החלל שנוצר מחיסרון זה של מדד ג'יני, וזאת על ידי תיאור מפורט של חלוקת ההכנסות של משקי הבית שבראשם עומד שכיר לפי עשירוני ההכנסה, בישראל בשנים 1967–2003. המחקר מתבסס על סקר הכנסות שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן הלמ"ס; עוד על מסד הנתונים ראו להלן נספח 1, עמ' 26).

בתיאור חלוקת ההכנסות מוצגים השינויים שחלו בחלקם של עשירוני האוכלוסייה בסך ההכנסות במשק, הן ההכנסות הכלכליות והן ההכנסות נטו (מ־1979). מלבד אלה יוצגו במחקר השינויים שחלו בהכנסתם הריאלית של משקי הבית מן העשירונים השונים. בחינת חלוקתה של "עוגת ההכנסות"

(באחוזים) מספקת תמונה חלקית בלבד כיוון שהעוגה כולה הולכת וגדלה במשך השנים. במצב זה ייתכן שחלקו של עשירון מסוים יֵרד, אך הכנסתו הריאלית תעלה, או להפך. לפיכך יש צורך לבדוק את השינוי בהכנסתו הריאלית של כל אחד מן העשירונים, נוסף על בדיקת חלקו בסך ההכנסות.

המחקר שערכנו מלמד שבמשך השנים התרחב באורח ניכר אי־השוויון בחלוקת ההכנסות הכלכליות בין משקי הבית שבראשם עומד שכיר. בולטת התחזקותם של העשירונים בעלי ההכנסה הגבוהה על חשבון חלקם של עשירוני הביניים ושל העשירונים שהכנסתם נמוכה. המחקר מצביע על מגמות שונות - ואף מנוגדות לעתים - במהלך התקופה הנחקרת: אי־השוויון ירד בשנים 1967–1976, אך שב ועלה עד אמצע שנות השמונים. לאחר תוכנית הייצוב ב־1985 נצפתה ירידה באי־השוויון, אך מתחילת שנות התשעים, ובייחוד מאז 1994, אי־השוויון נמצא במגמת עלייה. במהלך העשור האחרון אי־השוויון בחלוקת ההכנסות הכלכליות עולה עלייה מואצת: חלקו של עשירון 10 הוא היחיד הגדל על חשבון חלקם של תשעת העשירונים הנותרים. ב־2003 זכה עשירון 10 ל־30% בקירוב מסך ההכנסות הכלכליות שעמדו לרשות משקי הבית שבראשם שכירים, ואילו שלושת העשירונים שהכנסתם נמוכה זכו לפחות מ־10% מסך ההכנסות. חלקו של עשירון 10 בהכנסות הכלכליות עולה על חלקם של חמשת העשירונים הנמוכים יחדיו. הפער בין הכנסתו של משק בית מעשירון 10 להכנסתם של משקי בית מתשעת העשירונים הנותרים התרחב אף הוא בקצב מואץ בעשור האחרון. הכנסתו החודשית הריאלית של משק בית מעשירון 10 עלתה בעשור זה בסכום העולה על 10,000 ש"ח, סכום הגבוה ב־17% מן העלייה בהכנסותיהם של משקי בית ייצוגיים משבעת העשירונים התחתונים גם יחד.

מחקרים אחדים ניסו לאפיין את המגמות השונות בהתפתחות אי־השוויון מתוך התייחסות לגורמים שהביאו לעלייתו על פני זמן. הגורמים הנחשבים לגורמי העלייה באי־השוויון בארץ נחלקים לשני סוגים: (א) גורמים הנחשבים למחוללי המגמה הכלל־עולמית של עליית אי־השוויון, כגון שינויים טכנולוגיים והתגברות הגלובליזציה; (ב) גורמים הנחשבים ייחודיים לישראל: גל העלייה מברית המועצות לשעבר, גידול מספר מהגרי העבודה והעלייה במשקלן של הקבוצות העניות בישראל. יכולתם של גורמים אלה להסביר את ממצאי המחקר נבחנת בסעיף 4 בחלק ב.

חלקים ד ו־ה של המחקר מתמקדים בבחינת השפעתה של מדיניות החלוקה מחדש (redistribution) של ההכנסות הכלכליות באמצעות מיסוי ותשלומי העברה על רמת השוויון בין משקי הבית שבראשם עומד שכיר בשנים 1979–2003. הממצאים מורים כי החלוקה מחדש הביאה לידי צמצום ניכר של אי־השוויון בחלוקת ההכנסות. מבחינת יכולת ההתמודדות של מדיניות החלוקה מחדש שהונהגה, מצאנו כי היא התקשתה לפצות על העלייה החדה באי־השוויון הכלכלי. עובדה זו מתבטאת בכך שחלוקת ההכנסות נטו נעשתה שוויונית פחות עם הזמן. באשר להתמודדותה של מדיניות החלוקה מחדש עם הירידה בחלקם של שמונת העשירונים התחתונים בהכנסה, הרי שמדיניות זו התמודדה טוב יותר עם הירידה בחלקו של העשירון בהכנסה ככל שהעשירון גבוה יותר, למעט עשירון 2: מדיניות זו צמצמה את הירידה בחלקו של עשירון זה בשיעור נמוך במעט מזה של עשירון 1. החלוקה מחדש הצליחה להפחית את הירידה בחלקם של עשירונים 4–7 ב־70% בקירוב וצמצמה ב־15% בקירוב את הקיטון בחלקם של עשירונים 1 ו־2. החלוקה מחדש הביאה להגדלה בחלקו של עשירון 9 (זו נוספה לגידול בחלקו בהכנסה הכלכלית), וצמצמה את הגידול החד בחלקו של עשירון 10 בכ־57% בלבד. העלאת תשלומי ההעברה פעלה

ביעילות רבה יותר לצמצום הירידה בחלקם של עשירונים 1 ו־2, והפחתת שיעור המס הוכיחה את יעילותה בעבור עשירונים 3–9.

בחלק ו מסוכמים ממצאינו בעבודה זו, ומוצגות המלצות למדיניות הנגזרות מממצאים אלו.

ב. אי־השוויון בהכנסה הכלכלית, 1967–2003

1. מבוא

בשנים האחרונות התרחבו במידה רבה הפערים הכלכליים בין משקי הבית בישראל. ראשיתה של תופעה זו במחצית השנייה של שנות השבעים,[1] ואין היא ייחודית לישראל, אלא היא חלק ממגמה כלל־עולמית (דהן 2001). במדינות OECD עלה אי־השוויון בהכנסות מאז שנות השבעים, ובייחוד מאמצע שנות השמונים (Bourniaux *et al*. 1998). עלייה באי־השוויון נרשמה גם במדינות אמריקה הלטינית במהלך שנות השמונים (Robbins 1996; Wood 1997). העלייה בפערי השכר נראתה בארצות הברית כבר מתחילת שנות השישים (Kosters 1994), הואצה במידה רבה מאז שנת 1973 (Higgins and Williamson 1999) ונמשכת עד היום (Autor *et al*. 2005). העלייה בממדי אי־השוויון בארצות הברית הואצה מאוד במהלך שנות השמונים.[2] אי־השוויון במדינות המפותחות (ובראשן ארצות הברית) הוסיף לעלות גם בשנות התשעים, אבל קצב עלייתו הואט במידה ניכרת.[3]

העבודות השונות שחקרו את תופעת אי־השוויון בחלוקת ההכנסות בישראל התרכזו בבחינת השינויים שחלו במדד ג'יני, שהוא המדד המקובל למדידת רמת אי־השוויון. אחד החסרונות הבולטים של מדד זה הוא אי־יכולתו להבהיר את השתנות "יחסי הכוחות" שגרמה לשינויים במדד. אמנם העלייה הנרשמת במדד ג'יני מצביעה על הרעה בחלוקת ההכנסות, אולם אין בה כדי ללמד על השינוי שחל במצבם היחסי של כל אחד מרובדי האוכלוסייה. ההרעה יכולה להתרחש בעקבות עליית חלקו של המעמד הגבוה על חשבון המעמד הנמוך בעוד חלקו של המעמד הבינוני לא השתנה, אך גם בעקבות עליית חלקו של המעמד הגבוה על חשבון המעמד הבינוני בעוד חלקו של המעמד הנמוך לא השתנה.

2. אי־השוויון בחלוקת ההכנסות

המחקר שערכנו מלמד על עלייה ניכרת של אי־השוויון בחלוקת ההכנסות הכלכליות בישראל. הפערים בחלוקת ההכנסות התרחבו, ובולט במיוחד הגידול בחלקם של העשירונים הגבוהים על חשבון חלקם של עשירוני הביניים והעשירונים בעלי השכר הנמוך. במחקר נראות מגמות שונות – ואף מנוגדות לעתים – במהלך התקופה הנחקרת (ראו תרשים 1). על פי מגמות אלו, אפשר לחלק את השינויים שהתרחשו ברמת השוויון בשנים 1967–2003 לארבע תקופות שונות.

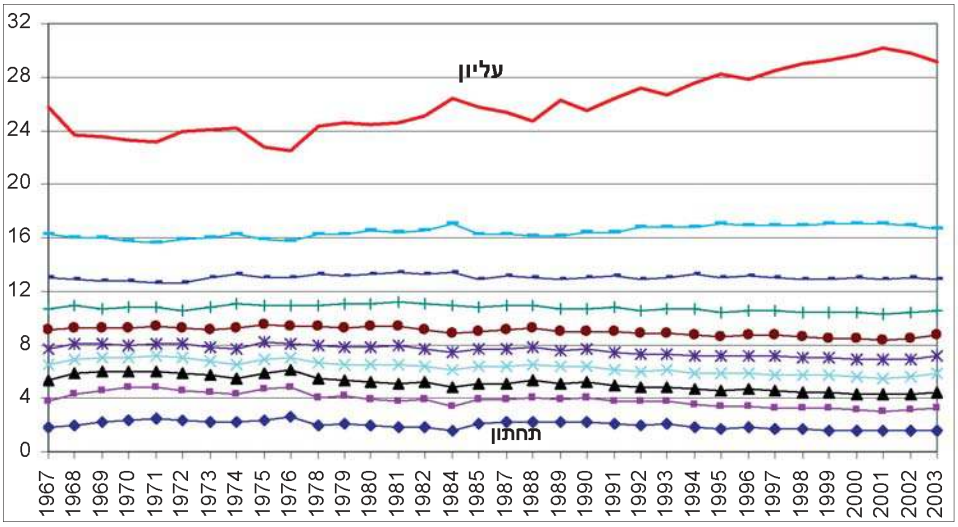
---

1 אחדות 1996; דהן 2001; בן־דוד 2003.

2 Katz and Murphy 1992; Borjas and Ramey 1994; Higgins and Williamson 1999

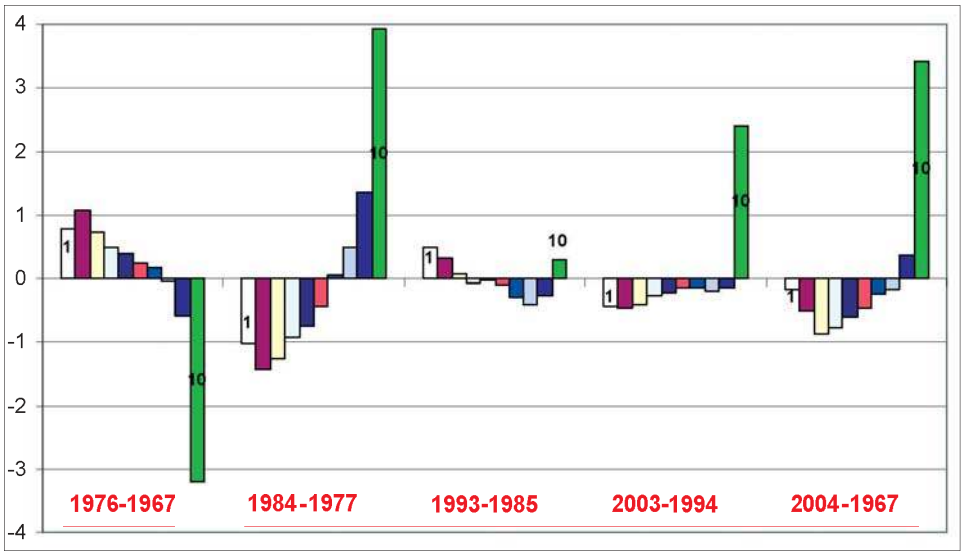
3 Katz and Autor 1999; Pikkety and Saez 2003

תרשים 1: חלוקת ההכנסות הכלכליות בין עשירוני האוכלוסייה בישראל (אחוזים)



התקופה הראשונה: 1976-1967. בתקופה זו נרשם שיפור בחלוקת ההכנסות הכלכליות. שיפור זה התבטא בעליית חלקם של עשירוני האוכלוסייה בעלי השכר הנמוך בעוגת ההכנסות ובירידת חלקם של עשירוני ההכנסה הגבוהים, ובייחוד חלקו של עשירון 10 (ראו תרשים 2 ולוח 1). במהלך תקופה זו היה היחס בין חלקו של עשירון 10 לחלקו של עשירון 1 פי עשרה בקירוב, והיחס בין חלקו של עשירון 10 לזה של עשירון 2 ירד לפי חמישה בקירוב - הרמות הנמוכות ביותר לאורך כל תקופת המחקר (ראו להלן נספח 2, עמ' 28).

תרשים 2: התוספת האבסולוטית לחלקו של כל אחד מהעשירונים,* בחלוקה לתקופות (אחוזים)



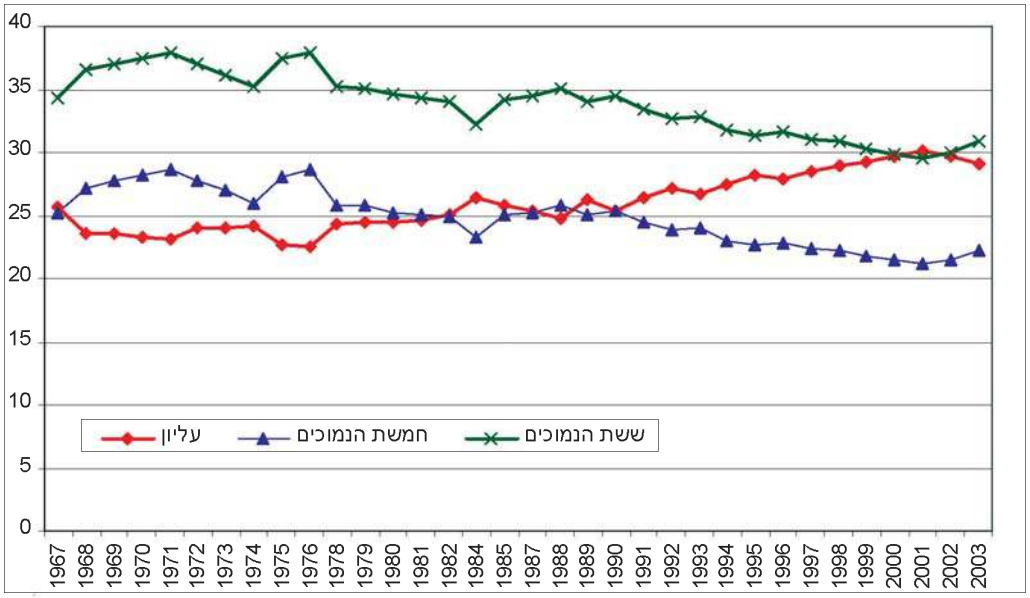
* העשירונים מסודרים בסדר עולה, משמאל לימין.

לוח 1: שיעורי השינוי בחלקם של עשירוני האוכלוסייה בהכנסות הכלכליות, בחלוקה לתקופות (אחוזים)

התקופה	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1976-1967	44.4	28.0	13.7	7.3	5.1	2.6	1.5	0.4	-3.6	-12.5
1984-1977	-39.5	-29.4	-20.7	-13.1	-9.2	-4.7	0.4	3.7	8.6	17.4
1993-1985	-31.8	9.3	-0.4	-1.0	-0.5	-1.2	-2.7	-3.0	-1.5	1.1
2003-1994	-21.4	-12.7	-8.3	-4.3	-3.0	-1.7	-1.3	-1.4	-0.9	9.0
2003-1967	**-4.9**	**-13.7**	**-16.2**	**-11.7**	**-7.9**	**-4.9**	**-2.2**	**-1.2**	**8.6**	**13.3**

התקופה השנייה: 1984-1977. התאפיינה בעלייה ניכרת של שיעורי אי־השוויון. בתקופה זו נשחק חלקם של העשירונים בעלי השכר הנמוך: חלקו של עשירון 1 ירד לשיעור נמוך מ־2% (פחות מחמישית ממשקלו באוכלוסייה), חלקו של עשירון 2 היה פחות מ־4%, והנתח של חמשת העשירונים של בעלי השכר הנמוך יחד היה כ־25%, בדומה לחלקו של עשירון 10 לבדו (ראו תרשים 3). אף חלקם של עשירוני הביניים בהכנסה ירד בתקופה זו, ולעומת זאת עלה חלקם של העשירונים בעלי השכר הגבוה. אנו רואים כי ההתפתחויות בתקופה זו הן היפוך כמעט מוחלט לאלה שנצפו בתקופה הראשונה (ראו לעיל תרשים 2).

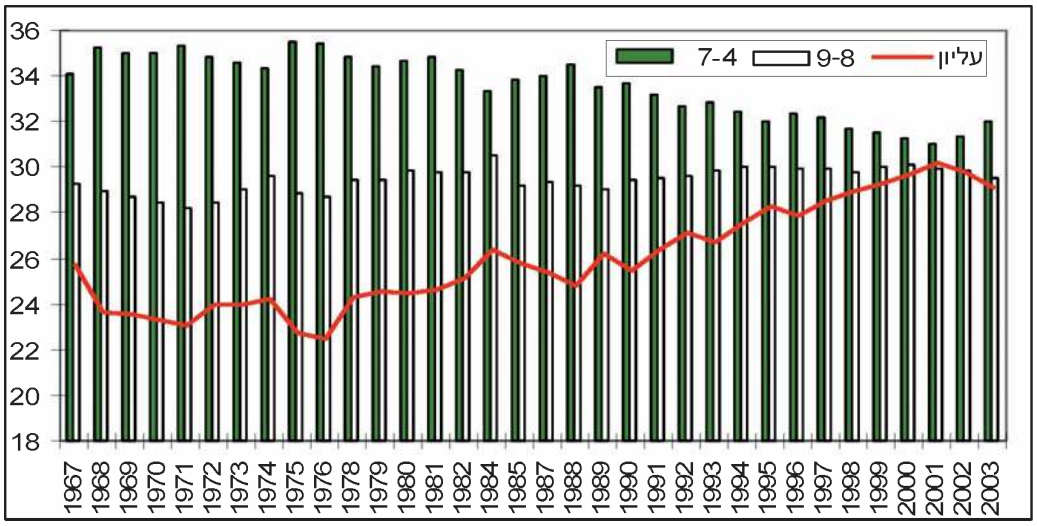
תרשים 3: חלקו של עשירון 10 לעומת חלקם של חמשת העשירונים הנמוכים יחד ולעומת חלקם של ששת העשירונים הנמוכים יחד בסך ההכנסות הכלכליות (אחוזים)



התקופה השלישית: 1993-1985. בתקופה זו נרשם שיפור קל בחלוקת ההכנסות במשק: גדל חלקם של שלושת העשירונים של בעלי השכר הנמוך. השיפור בחלוקת ההכנסות בתקופה זו שונה באופיו מזה שבתקופה הראשונה: בתקופה זו הגידול בחלק העשירונים של בעלי השכר הנמוך היה על חשבון

קיטון חלקם של משקי הבית מעשירונים 4-9, ואילו חלקו של עשירון 10 המשיך לצמוח (ראו לעיל תרשים 2 ולוח 1).

תרשים 4: חלקו של עשירון 10 לעומת חלקם של עשירונים 4-7 יחד ולעומת חלקם של עשירונים 8-9 יחד בסך ההכנסות הכלכליות (אחוזים)



התקופה הרביעית: 1994 עד סוף תקופת המדגם. העלייה הדרמתית בשיעורי אי־השוויון בחלוקת ההכנסות נרשמה במהלך עשור זה. נמצאה ירידה בחלקם של כל העשירונים, חוץ מבחלקו של עשירון 10 (ראו לעיל תרשים 2 ולוח 1). ירידה חדה במיוחד נרשמה בחלקם של ששת העשירונים של בעלי השכר הנמוך, והיא בולטת מאוד על רקע התחזקותו הרבה של עשירון 10. עשירון 10 זכה בשנת 2003 ל־30% בקירוב מסך ההכנסות הכלכליות, בדומה לחלקם של ששת העשירונים 1-6 יחד (ראו לעיל תרשים 3), בדומה לחלקם של עשירונים 4-7 יחד ובדומה לחלקם של עשירונים 8-9 יחד (ראו לעיל תרשים 4). הגידול בחלקו של עשירון 10 ניזון - מלבד מקיטון חלקם של עשירונים 1-3 - גם מקיטון חלקם של עשירוני הביניים.[4] לממצא זה משמעות רבה, שכן נראה כי הצמיחה שאפיינה את המשק בעשור האחרון לא היטיבה במידה שווה עם כל חלקי האוכלוסייה, אלא בראש ובראשונה עם עשירון 10. לצורך אימות השערה זו בחנו את השינויים בהכנסות הריאליות של העשירונים השונים במהלך התקופה הנחקרת ובסיכומה. בדיקה מעין זו תסייע לנו לבחון את הטענה שעלייה באי־השוויון המאופיינת בשחיקת חלקם **היחסי** של עשירוני ההכנסה של בעלי השכר הנמוך אינה משמעותית כיוון שהכנסותיהם **הריאליות** של כל העשירונים עולות באופן עקיב.

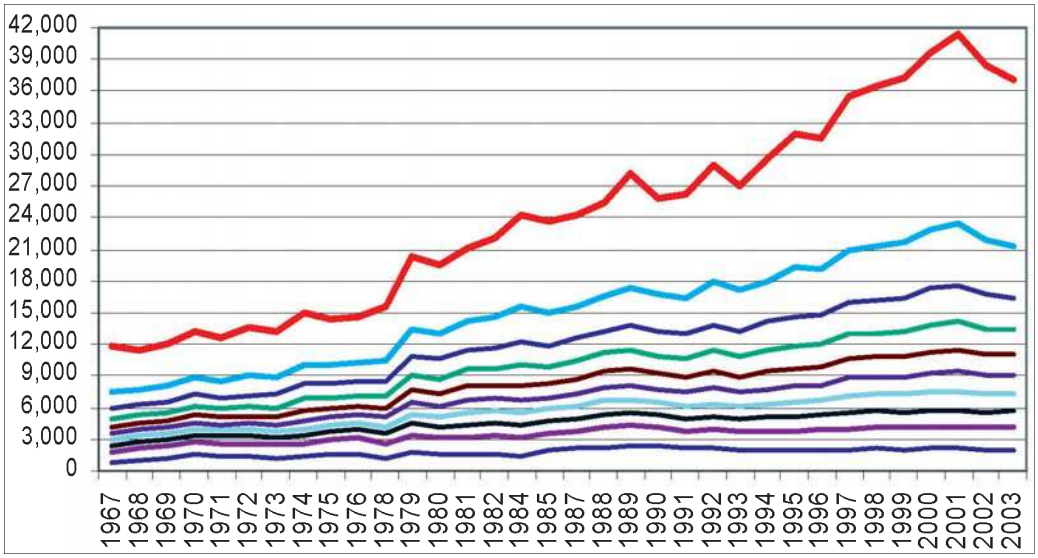
4 לדיון בנושא ירידת חלקו של מעמד הביניים בישראל, ראו סבירסקי וקונור־אטיאס 2004.

3. אי־השוויון בהכנסה הריאלית

בדומה לניתוח חלוקת ההכנסות שלעיל, גם לצורך בחינת השינויים בהכנסות הריאליות (ראו תרשים 5) אפשר לחלקם לאותן ארבע התקופות.

התקופה הראשונה: 1967–1976. תקופה זו התאפיינה בעליית הכנסתם הריאלית של משקי הבית מכל העשירונים (ראו לוח 2). ככל שמשק בית נמנה עם עשירון נמוך יותר, כך שיעור השינוי בהכנסתו הריאלית גבוה יותר. ממצא זה נובע מן השילוב של שני גורמים אלו: (א) השיפור הריאלי בהכנסותיהם הכלכליות של משקי הבית מן העשירונים הנמוכים; (ב) רמת ההכנסה ההתחלתית הנמוכה של משקי בית אלה: אף שהתוספת הריאלית (בשקלים) להכנסתם נמוכה במידה רבה מזו של העשירונים הגבוהים (ראו תרשים 6), הרי בגלל הכנסתם ההתחלתית הנמוכה, שיעור השינוי בהכנסתם גבוה יותר. בתקופה זו התוספת להכנסתו של משק בית מעשירון 10 היא פי שניים מן התוספת הממוצעת להכנסות משקי הבית הייצוגיים משאר העשירונים הנמוכים.

תרשים 5: הכנסות כלכליות ריאליות לפי עשירוני הכנסה,* במחירי 2003 (ש"ח)



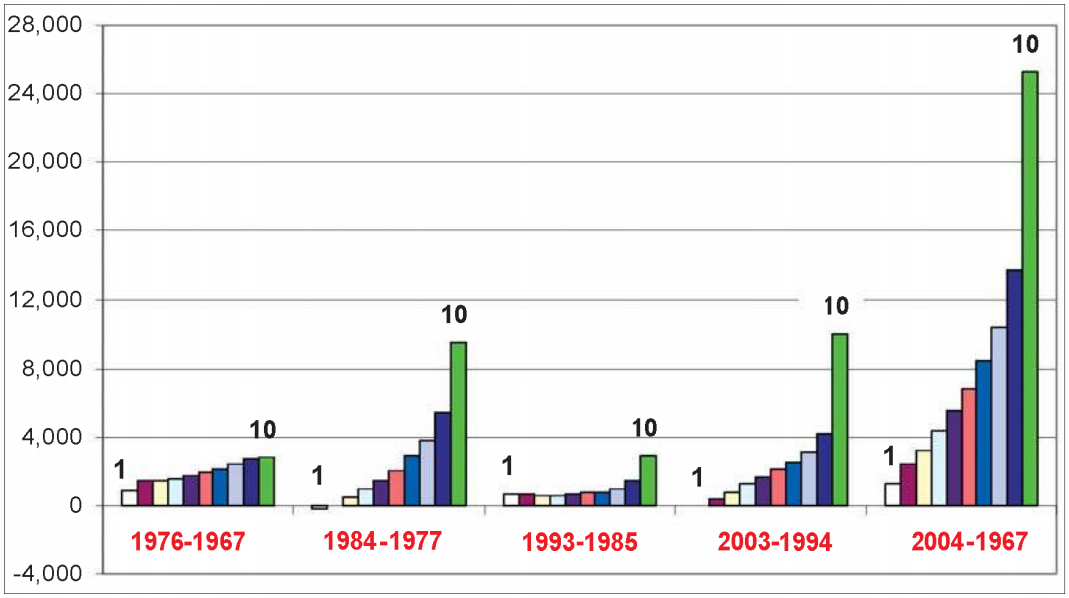
* העשירונים מסודרים מלמעלה (עשירון 10) למטה.

התקופה השנייה: 1977–1984. במהלך תקופה זו נבלמה מגמת העלייה בהכנסות משקי הבית מן העשירונים הנמוכים, ואף נרשמה ירידה בהכנסתם של משקי הבית משני העשירונים הנמוכים לעומת המשך העלייה בהכנסתם של משקי הבית מן העשירונים הגבוהים. הירידה בהכנסות משקי הבית משני העשירונים הנמוכים והתמתנות העלייה בהכנסות משקי הבית הנמנים עם עשירונים 3–5 בולטות בייחוד על רקע העלייה בהכנסת משק הבית מעשירון 10: הכנסה זו השתוותה במהלך תקופה זו להכנסות משקי הבית הייצוגיים מחמשת העשירונים הנמוכים יחד.

לוח 2: שיעור השינוי בהכנסות הריאליות לפי עשירונים, במחירי 2003 (אחוזים)

התקופה	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1976-1967	104.3	81.0	60.4	52.2	48.3	45.2	43.6	40.9	35.9	23.9
1984-1977	-14.9	-0.7	11.2	21.8	27.7	34.0	40.7	45.3	52.7	65.1
1993-1985	44.1	32.8	29.8	31.8	34.3	35.1	33.7	33.3	35.7	53.4
2003-1994	-1.3	9.6	15.2	19.8	21.8	23.4	23.7	23.7	24.4	37.0
2003-1967	150.4	138.7	131.4	142.2	154.4	162.9	170.0	173.1	181.7	213.6

תרשים 6: התוספת האבסולוטית להכנסה הכלכלית הריאלית של כל עשירון,* בחלוקה לתקופות, במחירי 2003 (ש"ח)



* העשירונים מסודרים משמאל לימין.

התקופה השלישית: 1993-1985. לשיפור שנרשם בחלוקת ההכנסות בתקופה זו נלוותה עלייה בהכנסות הריאליות של משקי הבית מכל העשירונים. גם בתקופה השלישית התרחבו הפערים בהכנסות הריאליות, והכנסת משק הבית מעשירון 10 היתה גבוהה מסך ההכנסות של משקי הבית הייצוגיים מחמשת העשירונים הנמוכים. הכנסתו של משק הבית מעשירון 10 כמעט השתוותה להכנסות של משקי הבית מעשירונים 8 ו־9, דבר המעיד כי הפערים בהכנסות התרחבו גם בחלקו העליון של סולם ההכנסות הכלכליות.

התקופה הרביעית: 2003-1994. מגמת התרחבות הפערים בהכנסות התעצמה במהלך תקופה זו. הכנסות משקי הבית מן העשירונים שהכנסתם נמוכה ומעשירוני הביניים עלו עלייה מתונה ביותר, למעט משקי הבית מעשירון 1, אשר הכנסתם הריאלית ירדה! תופעה זו לוותה בעלייה בולטת בהכנסות משקי הבית מן העשירונים שהכנסתם גבוהה, ובייחוד בהכנסתו של עשירון 10. בעשור זה

עלתה הכנסתו של משק הבית מעשירון 10 ביותר מ־10,000 ש"ח, סכום הגבוה ב־17% מן העלייה בהכנסותיהם של משקי הבית הייצוגיים משבעת העשירונים 1–7 גם יחד. לקראת סוף התקופה זכה משק הבית הנמנה עם עשירון 10 להכנסה השווה להכנסות משקי הבית הייצוגיים של עשירונים 1–6, ולהכנסות משקי הבית הייצוגיים של עשירונים 8 ו־9.

ממצא זה ממחיש שוב, כי לא זו בלבד שפֵּרותיה של צמיחת המשק בעשור האחרון לא התחלקו בין כל חלקי האוכלוסייה באופן שווה, אלא שחלקים מהאוכלוסייה לא קיבלו דבר מן הפֵּרות הללו או קיבלו מעט מאוד. ממצא זה מחליש את הטענה שצמיחת המשק תביא בהכרח לידי שיפור ברמת החיים של משקי הבית שבראשם עומד שכיר, הנמנים עם העשירונים שהכנסתם נמוכה.

הדרך שבה התחלקו פֵּרות הצמיחה בין העשירונים השונים מעלה את השאלה מהו אופיו של הקשר בין אי־שוויון כלכלי לבין צמיחה בישראל. אמנם המשך הצמיחה בדפוסי העשור האחרון יציג ממצאים שילמדו על עלייה בהכנסה הממוצעת למשק בית, ואולם מאחורי ממצאים אלו יעמוד שיפור מתמשך בהכנסתם של משקי בית מן העשירונים שהכנסתם גבוהה, הזוכים ממילא לרמת חיים גבוהה.

התגברות קצב התרחבותם של פערי ההכנסות הכלכליות בישראל בעשור האחרון בולטת בייחוד על רקע מגמת ההתמתנות בהתרחבותם של פערים אלו במדינות המפותחות, ובראשן ארצות הברית.[5] אמנם עליית אי־השוויון בחלוקת ההכנסות בישראל מסוף שנות השבעים אפיינה את העולם המפותח באותן השנים,[6] ואולם בשנים האחרונות מגמת העלייה בישראל שונה מזו הנצפית במדינות אלו.

4. הגורמים לעליית אי־השוויון בחלוקת ההכנסות הכלכליות בישראל

בספרות יש הסכמה בדבר עליית אי־השוויון בהכנסות הכלכליות בישראל, אך ההסברים לתופעה שונים. העלייה בשיעורי האבטלה מאז 1973 היא אחד הגורמים שהוזכרו רבות בספרות,[7] כיוון שעלייה זו פוגעת בעיקר בעשירונים הנמוכים ובכך גורמת לעליית אי־השוויון.

האינפלציה הגבוהה[8] שהתקיימה מאמצע שנות השבעים עד אמצע שנות השמונים הוזכרה כגורם נוסף שהרע את חלוקת ההכנסות בישראל.[9] הטענה היא כי בתקופות של אינפלציה גבוהה יכולתם של העשירונים שהכנסתם נמוכה להגן על הכנסותיהם משחיקה אינפלציונית נופלת מיכולתם של העשירונים שהכנסתם גבוהה, דבר הגורם להרחבת הפערים.

"הגורם הדמוגרפי" הוזכר אף הוא כמביא לאי־השוויון: נטען כי העלייה במשקל האוכלוסיות העניות במדינה – האוכלוסייה הערבית והאוכלוסייה החרדית – גרמה אף היא להרחבת הפערים. דהן (2001) טוען כי עליית משקלו של המגזר החרדי באוכלוסייה בישראל משפיעה רבות על הגידול באי־השוויון. על פי שראל (2002), שיעור הילודה באוכלוסייה הערבית מעלה את אי־השוויון.[10] גל העלייה מברית

---

5 Katz and Autor 1999; Pikkety and Saez 2003

6 Katz and Murphy 1992; Borjas and Ramey 1994

7 למשל דהן 1995; אחדות 1996; Silber and Zilberfarb 1994.

8 אלבנסי הראה בעקבות מדגם רוחב של מדינות (מפותחות ומתפתחות), כי קיים יחס ישר בין האינפלציה לבין אי־השוויון, ראו Albanesi 2002.

9 דהן 1995; Achdut and Bigman 1991; Silber and Zilberfarb 1994.

10 אם כי ממצא זה אינו עומד בכל מבחני היציבות האקונומטריים.

המועצות לשעבר בתחילת שנות התשעים פעל אף הוא לעלייה באי־השוויון, וזאת כיוון שהוא גרם לעלייה בשיעור האבטלה ולכרסום בכוח המיקוח של העובדים הבלתי מיומנים מן העשירונים הנמוכים. כוח המיקוח של העולים היה חלש כיוון שהם פנו בטווח הקצר לעבודות בלתי מיומנות, דבר שהעלה את ההיצע של עובדים אלו. התוצאה היתה ירידה בשכרם היחסי בהשוואה לשכרם של עובדים מיומנים.

כניסת מהגרי העבודה לשוק העבודה בישראל מתחילת שנות התשעים נחשבת אף היא גורם לעלייה באי־השוויון (דהן ובן־פורת 1997; גוטליב 2002). גוטליב הראה כי פתיחת המשק לכניסת מהגרי עבודה פגעה בעובדים ברמות השכר הנמוכות שכן כניסתם דוחקת עובדים ישראלים בענפים המסורתיים (בייחוד חקלאות ובנייה) מחוץ למעגל העבודה ומורידה את השכר. התוצאה של תהליך זה היא העמקת פערי השכר.

סקירה קצרה זו מעלה כי אי־אפשר לתלות את עליית אי־השוויון מאמצע שנות השבעים ואילך בגורם אחד בלבד. חלק מן הגורמים שנמנו לעיל יש בהם כדי להסביר את העלייה בתקופה מסוימת, אך לא בתקופות אחרות. כמו כן, היעדר מחקר מקיף הבוחן את משקלו של כל אחד מהגורמים שנמנו מקשה עלינו להצביע בוודאות על הגורמים המרכזיים שהביאו לעליית אי־השוויון, דבר המלמד על הצורך בעריכת מחקר מעין זה. זיהוי הגורמים לעליית אי־השוויון יסייע בבחירת כלי המדיניות היעילים ביותר לצמצומו.

ג. התפתחות אי־השוויון בהכנסות נטו, 1979-2003

1. מבוא

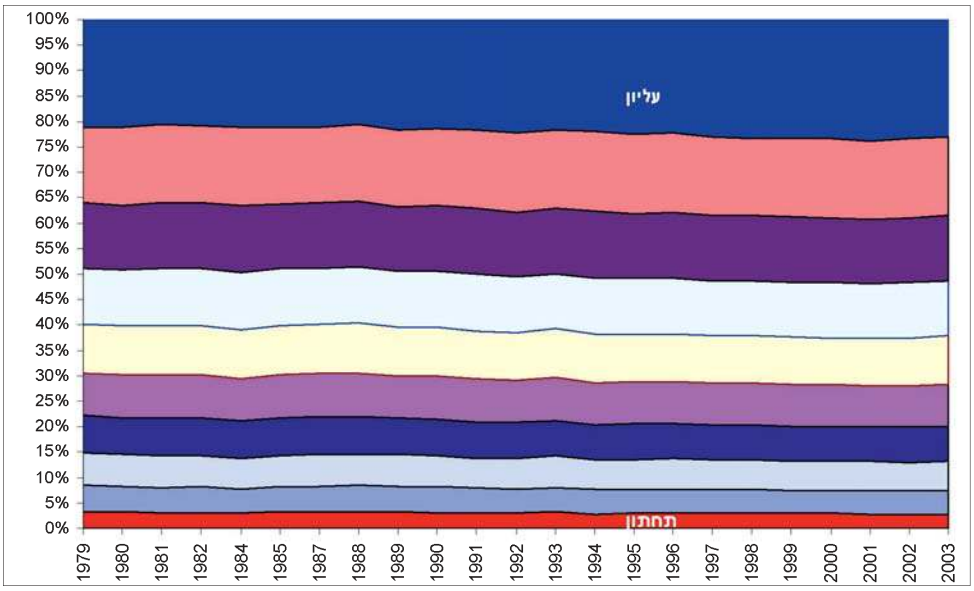
חלק זה כולל תיאור של השינויים בחלוקת ההכנסות ובהכנסה נטו של משקי הבית שבראשם עומד שכיר. התקופה הנסקרת היא מ־1979, השנה שבה הוחל בדיווח על ההכנסה נטו של משקי הבית, ועד לשנת 2003.

התרחבות הפערים בחלוקת ההכנסות הכלכליות ובהכנסתם הריאלית של משקי הבית שבראשם עומד שכיר מאז סוף שנות השבעים, שתוארה בחלק ב, נצפית גם בחלוקת ההכנסות נטו (ראו להלן תרשים 7) ובהכנסתם נטו של משקי הבית (ראו תרשים 8, עמ' 17). השינויים בהכנסה נטו הם בעלי מאפיינים דומים לשינויים שהתרחשו בהכנסה הכלכלית.

2. אי־השוויון בחלוקת ההכנסות נטו

בשנים 1979–1984 ירד חלקם של העשירונים הנמוכים: חלקו של עשירון 1 ירד לראשונה מתחת ל־3%, חלקו של עשירון 2 ירד לראשונה מתחת ל־5%, והנתח הכולל של עשירונים 1–5 בהכנסות נטו ירד מתחת ל־30%. חלקו של עשירון 10 שמר על יציבות והיה קרוב ל־21%, וחלקם של עשירון 8 ועשירון 9 גדל במעט. השוואת חלקו של עשירון 10 לחלקו של כל אחד משני העשירונים, 1 ו־2, בתקופה זו מעלה, כי היחס בין חלקו של עשירון 10 לבין חלקו של עשירון 1 היה כ־6.8 בממוצע, ולבין חלקו של עשירון 2 – כ־4.2 בממוצע.

תרשים 7: חלוקת ההכנסות נטו בין עשירוני ההכנסה (אחוזים)



בדומה לשיפור שנרשם בחלוקת ההכנסות הכלכליות **בשנים 1993-1985**, אף חלוקת ההכנסות נטו נעשתה שוויונית יותר בתקופה זו. השיפור המתון ברמת השוויון התרחש בעקבות עלייה קלה בחלקם של עשירונים 1 ו־2 ובעקבות ירידה קלה בחלקם של עשירונים 3-9. חלקו של עשירון 10 גדל אף הוא.

בשנים 2003-1993 עלה אי־השוויון בחלוקת ההכנסות נטו מהר יותר, בדומה להאצה בקצב עלייתו בחלוקת ההכנסות הכלכליות. חלקם של עשירונים 1-5 היה כ־28% בממוצע לאורך עשור זה, ואילו חלקו של עשירון 10 עלה במידה ניכרת, וב־2003 היה שיעורו כ־24%. העלייה בחלקו של עשירון זה בולטת מאוד על רקע היציבות בחלקו של עשירון 9 ועל רקע הירידות בחלקם של שאר העשירונים (ראו לוח 3).

לוח 3: השינויים בחלקם של עשירוני האוכלוסייה בהכנסות נטו, לפי תקופות (אחוזים)

התקופה	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1984-1979	-11.8	-8.1	-3.6	-0.4	-0.9	0.5	1.8	2.3	3.4	0.5
1993-1985	9.8	1.6	-0.2	-1.8	-0.1	-1.3	-2.9	-1.0	-0.7	2.2
2003-1994	-10.0	-7.6	-5.4	-2.1	-1.6	-0.7	0.2	-0.8	0.3	6.5
2003-1979	-12.9	-13.7	-9.0	-4.2	-2.6	-1.5	-0.09	0.5	3.1	9.3

3. אי־השוויון בהכנסה הריאלית נטו

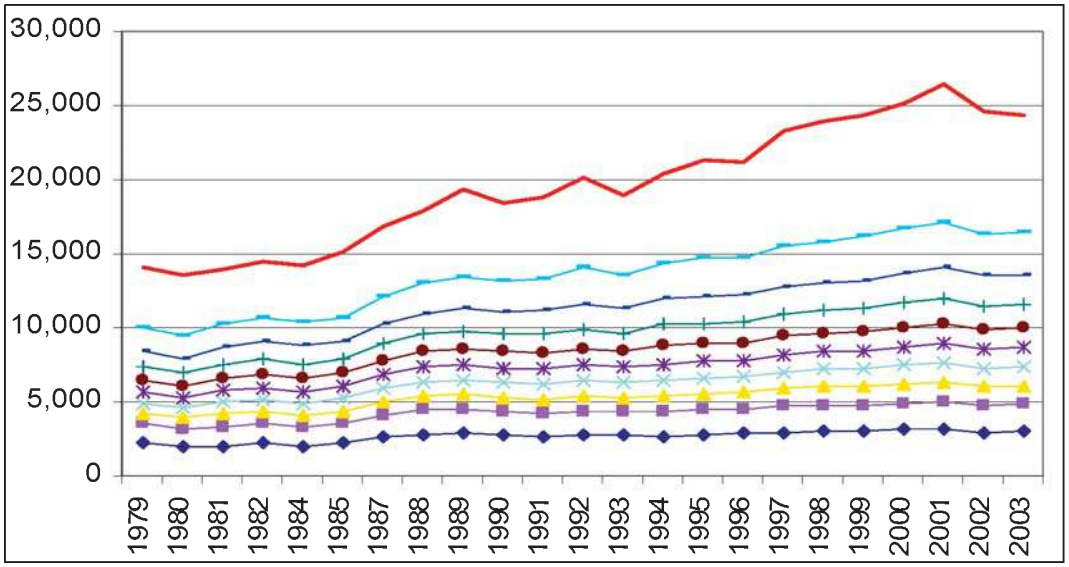
ההתפתחויות בהכנסות הריאליות נטו דומות לאלו שבהכנסות הכלכליות (ראו תרשים 8).

בתקופה הראשונה (1979–1984) נרשמה ירידה קלה בהכנסות משקי הבית מעשירונים 1–3 לעומת עלייה קלה בהכנסותיהם של משקי הבית מעשירונים 8–10 ולעומת יציבות יחסית בהכנסותיהם של משקי הבית מעשירוני הביניים (ראו תרשים 9).

בתקופה השנייה (1985–1993) עלו ההכנסות נטו של משקי הבית מכל העשירונים. התוספת הריאלית להכנסתו של משק בית מעשירון 10 גבוהה פי 3.8 בקירוב מגובה התוספת הממוצעת להכנסות של משקי הבית הייצוגיים מעשירונים 1–5.

בתקופה השלישית (1994–2003) התעצם קצב העמקתם של הפערים בהכנסות נטו: התוספת הריאלית הממוצעת להכנסתם של משקי הבית מעשירונים 1–9 היתה נמוכה מן התוספת להכנסתם במהלך התקופה הקודמת (1985–1993), ואילו התוספת להכנסתו של משק הבית מעשירון 10 במהלך עשור זה היתה גבוהה מן התוספת בתקופה הקודמת.

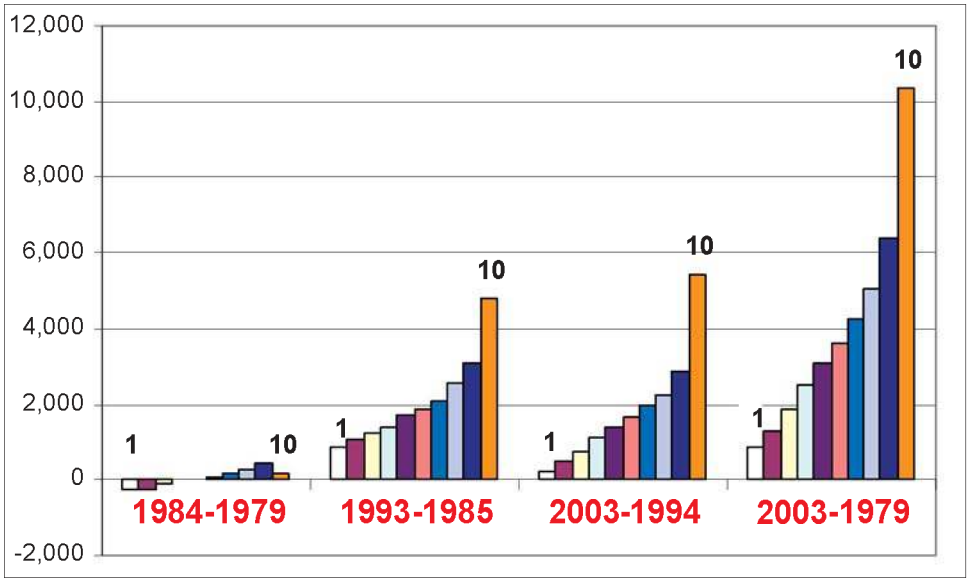
תרשים 8: הכנסות נטו ריאליות לפי עשירוני הכנסה,* במחירי 2003 (ש"ח)



* העשירונים מסודרים מלמעלה (עשירון 10) למטה.

התבוננות **בשינויים שהתרחשו לאורך כל התקופה הנחקרת (1979–2003)** מראה כי ההכנסות הריאליות של משקי הבית מהעשירונים בעלי ההכנסה הנמוכה עלו רק במעט, ואילו הכנסות משקי הבית מהעשירונים בעלי ההכנסה הגבוהה עלו עלייה ניכרת. התוספת להכנסתו של משק הבית מעשירון 9 היתה גבוהה פי שישה בקירוב מן התוספת הממוצעת להכנסתם של משקי הבית מעשירונים 1–2, והתוספת להכנסתו של משק הבית מעשירון 10 התקרבה ליחס של פי עשרה מן התוספת הממוצעת להכנסתם של משקי הבית הייצוגיים משני העשירונים בעלי ההכנסה הנמוכה.

תרשים 9: התוספת המוחלטת להכנסה הריאלית נטו של כל עשירון, לפי תקופות, במחירי 2003 (ש"ח)



ד. השפעת החלוקה מחדש על אי־השוויון, 1979-2003

1. מבוא

בחלק זה נבחנת השפעתה של מדיניות החלוקה מחדש (redistribution) של ההכנסות הכלכליות על רמת השוויון בין משקי הבית שבראשם עומד שכיר בשנים 1979-2003. מתוך כלי המדיניות שהמדינה מפעילה ושבאמצעותם היא מתערבת בשוק ומשפיעה על הכלכלה, נתמקד בהשפעתם הישירה של שניים מן הכלים על חלוקת ההכנסות: גביית תשלומי חובה (מסים) ומתן תשלומי העברה.

מלבד כלי מדיניות אלו, המדינה משפיעה על חלוקת ההכנסות באופנים רבים נוספים. דוגמאות להשפעה זו הן רמת השכר שהמדינה משלמת כמעסיק הגדול ביותר במשק; השירותים שהמדינה מספקת (ובהם החינוך, הבריאות והביטחון); חלוקת משאבים כגון קרקעות, משאבי טבע ותדרי שידור. לפיכך, אף שאנו בוחנים את השפעתם הישירה של תשלומי המס ככלי לחלוקה מחדש של ההכנסות, הם משפיעים על רמת השוויון גם בעקיפין, בין היתר על ידי מימון השירותים שפירטנו לעיל.

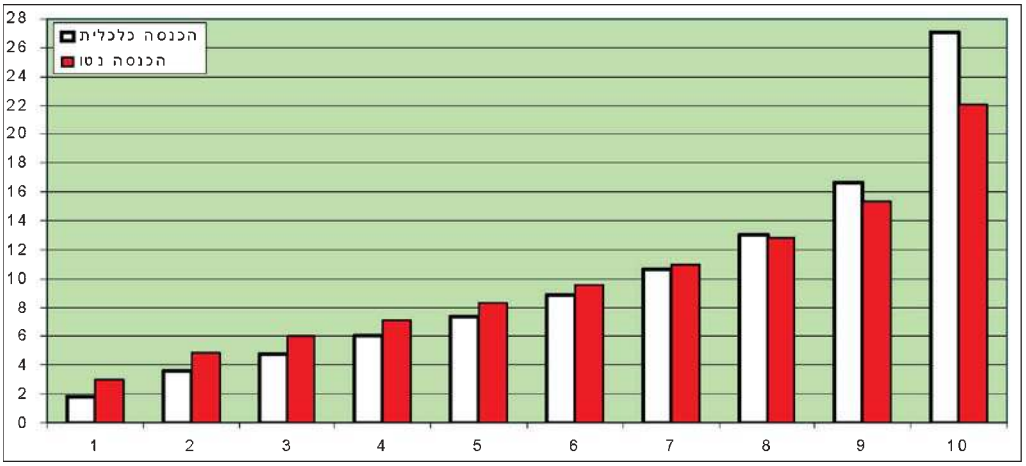
בבואנו לבחון את השפעתם הישירה של תשלומי המס ושל תשלומי ההעברה על חלוקת ההכנסות נטו, יש לציין כי אין מדובר ב"משחק סכום אפס", ולא כל תשלומי המס שמשלמים משקי בית שבראשם עומד שכיר מוּשָׁבים לקבוצה זו באמצעות תשלומי העברה. שיעורם של תשלומי המס מתוך ההכנסה הכלכלית גבוה במידה רבה משיעורם של תשלומי ההעברה: סך כל תשלומי המס היה מעט פחות מפי חמישה מסך כל תשלומי ההעברה. בעקבות זאת, לאחר המיסוי ותשלומי ההעברה היה סך כל ההכנסה נטו נמוך מן ההכנסה ברוטו בממוצע ב־18%.

2. השפעתה של מדיניות החלוקה מחדש על רמת אי־השוויון

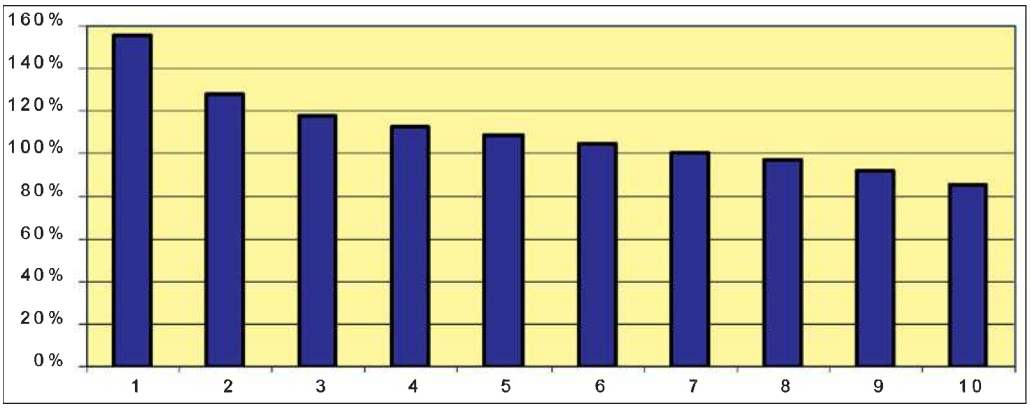
מדיניות החלוקה מחדש באמצעות מיסוי ותשלומי העברה תורמת במידה רבה להורדת רמת אי־השוויון בחלוקת ההכנסות, ולכן רמת אי־השוויון בחלוקת ההכנסות נטו נמוכה במידה רבה מרמת אי־השוויון בחלוקת ההכנסות הכלכליות (ראו תרשים 10). לאורך כל התקופה הגדילה החלוקה מחדש את נתחם של ששת העשירונים שחלקם בהכנסה הכלכלית נמוך משיעורם באוכלוסיית הסקר (הווי אומר: נמוך מ־10%). החלוקה מחדש גם הקטינה את חלקם של העשירונים הזוכים לנתח הכנסה הגבוה מחלקם באוכלוסייה, חוץ מעשירון 7 (ראו להלן תרשים 11). כאשר בוחנים את השפעתה על כל אחד מן העשירונים שחלקם בהכנסה גדל, אנו מוצאים כי ככל שחלקו של העשירון בהכנסה נמוך יותר, כך החלוקה מחדש הביאה להגדלת חלקו בשיעור גבוה יותר מהכנסתו. מגמה זו נשמרת גם כאשר בוחנים את השפעת החלוקה מחדש על הכנסתם של עשירונים 8–10. חלקם קטן בעקבות מדיניות זו. אנו מוצאים כי ככל שהכנסתו של העשירון גבוהה יותר, כך הקטינה החלוקה מחדש את חלקו בשיעור גבוה יותר מהכנסתו.

את השפעתה הרבה של החלוקה מחדש על רמת השוויון אפשר לראות על ידי היעזרות במדד שהשתמשנו בו בחלקים ב ו־ג כדי לבחון את אי־השוויון בהכנסה הכלכלית. מהשוואת היחס בין חלקו של עשירון 10 בהכנסה לחלקם של כל אחד משני העשירונים התחתונים אנו למדים, כי בעקבות מדיניות החלוקה מחדש הצטמצם היחס בין חלקו של עשירון 10 לבין חלקו של עשירון 1 מפי 14.9 לפי 7.3 בממוצע, ולבין חלקו של עשירון 2 – מפי 7.6 לפי 4.6 בממוצע (ראו להלן נספח 2, עמ' 28).

תרשים 10: חלוקת ההכנסות (ההכנסה הכלכלית וההכנסה נטו), ממוצע 1979–2003 (אחוזים)



תרשים 11: היחס בין חלק העשירון בהכנסות נטו לחלקו בהכנסות הכלכליות, ממוצע 1979-2003 (אחוזים)



את תרומתה של מדיניות החלוקה מחדש להורדת רמת אי־השוויון בחלוקת ההכנסות נטו אפשר לראות גם כאשר בוחנים את השינוי בהכנסה הריאלית שהתרחש בעקבות מדיניות זו. ברוב השנים הנבחנות העלתה מדיניות זו את הכנסתם הריאלית של משקי הבית מעשירונים 1-3 והורידה את הכנסתם הריאלית של עשירונים 5-10, ואילו השפעתה על הכנסת עשירון 4 אינה עקיבה. בדומה להשפעתה על חלקו של כל עשירון בהכנסה, גם במקרה זה השפעתה עקיבה: בקרב משקי הבית מעשירונים 1-4 תרמה החלוקה מחדש שקלים רבים יותר למשק הבית ככל שהוא נמנה עם עשירון נמוך יותר; לעומת זאת נתמעטה הכנסתו של משק הבית מעשירונים 5-10 בשקלים רבים יותר ככל שהוא נמנה עם עשירון שבו השכר גבוה יותר. בחינת תרומתה של החלוקה מחדש להגברת השוויון בהכנסה הריאלית על ידי השוואה בין הכנסתו של משק הבית מעשירון 10 להכנסתם של משקי הבית מעשירונים 1 ו־2, מראה אף היא את השפעתה של מדיניות זו על חלוקת ההכנסות: החלוקה מחדש צמצמה את הפער בין הכנסת משק הבית מעשירון 10 לבין זו מעשירון 1 ביותר מ־10,000 ש"ח בממוצע, שהם כ־38% מן הפער; ואת הפער בין הכנסת משק הבית מעשירון 10 לבין זו מעשירון 2 בסכום נמוך מעט מזה: צמצום בשיעור של כ־40% מן הפער בין הכנסותיהם הכלכליות הממוצעות.

ה. ההתמודדות של מדיניות החלוקה מחדש עם התגברות אי־השוויון

הניתוח שהוצג בחלק ד התמקד בבחינת השפעתה **הממוצעת** של מדיניות החלוקה מחדש על אי־השוויון והראה כי מדיניות זו תורמת רבות לצמצומו. ברם, לנוכח הממצאים המתארים עלייה דרמתית באי־השוויון בחלוקת ההכנסות הכלכליות לאורך התקופה הנבחנת, עולה השאלה כיצד השכילה מדיניות החלוקה מחדש להתמודד עם עלייה זו. כדי לעשות זאת נפרק את השינוי בחלקו של כל עשירון בהכנסות נטו לשני רכיביו: השינוי בהכנסה הכלכלית והשינוי בחלוקה מחדש.

תחילה **נתמקד בהשוואה בין השינוי שחל בחלקו של העשירון בהכנסה הכלכלית לבין השינוי שחל בחלקו בעקבות החלוקה מחדש**. ניתוח זה יאפשר לנו לבחון את תגובתה של מדיניות החלוקה מחדש לשינויים בחלוקת ההכנסות הכלכליות של כל אחד מן העשירונים. למדיניות החלוקה מחדש יש

ארבעה כיווני השפעה אפשריים. באשר לכל אחד מעשירונים 1-6 שירד חלקו בהכנסה הכלכלית, מדיניות החלוקה מחדש יכולה לגרום לתרחישים הבאים:

1. להגביר את הירידה בחלקו. במקרה זה נאמר כי היא תרמה לעליית אי־השוויון.
2. לפצותו פיצוי חלקי על הירידה בחלקו בהכנסות הכלכליות. במקרה זה תהיה הירידה בחלקו בהכנסות נטו פחותה מן הירידה בחלקו בהכנסות הכלכליות.
3. לפצותו פיצוי מלא על הירידה בחלקו. במקרה זה נאמר כי היא נטרלה את השפעתו של השינוי בחלוקת ההכנסות הכלכליות ושמרה על חלוקת ההכנסות מתחילת התקופה.
4. לפעול בעוצמה רבה יותר באופן שיביא לידי עלייה בחלקו. במקרה זה נאמר כי היא תרמה לירידה ממשית ברמת אי־השוויון.

לאחר מכן **נפרק את השפעתה של מדיניות החלוקה מחדש לרכיביה - המיסוי ותשלומי ההעברה.** בהנחה כי מדיניות החלוקה מחדש מכוונת לפצות על הירידה בחלקו של העשירון בהכנסה הכלכלית, היא יכולה לעשות כן באמצעות העלאת תשלומי ההעברה ו/או באמצעות הורדת שיעור המס. נוסף על כך לשימוש בכל אחד מן הכלים השפעה בכיוון הפוך על רמת המעורבות הישירה של הממשלה בחלוקת ההכנסות (הורדת מיסוי מקטינה מעורבות בעוד הגדלת תשלומי העברה מגדילה מעורבות). נדגיש כי בעוד הגדלת תשלומי ההעברה אפשרית כמעט תמיד, הרי להורדת שיעור המס יש גבול תחתון. לפיכך השימוש בכלי זה הוא מוגבל.

לבסוף **נציג כיצד השפיעו השינויים בחלוקת ההכנסות הכלכליות ובחלוקה מחדש על הנתח של החלוקה מחדש בהכנסה נטו.** השינוי בנתח החלוקה מחדש מושפע משני הגורמים האלה: השינוי בחלקו של העשירון בהכנסה הכלכלית והשינוי בחלקו בעקבות מדיניות החלוקה מחדש. כך ייתכן מצב שחלקה של החלוקה מחדש בהכנסה נטו יכול לגדול בגלל הקטנת ההכנסה הכלכלית, ובסופו של דבר החלוקה מחדש עצמה נותרת בלא שינוי. הדברים נכונים כמובן גם בכיוון ההפוך: אפשר שחלקו של העשירון בהכנסה הכלכלית יגדל, ואילו חלקו בהכנסה נטו יקטן בשל שינויים בתשלומי ההעברה ובמיסוי. בחינה זו תאפשר לנו להבחין בין שני מקורות שונים בתכלית לגידול בחלקה של החלוקה מחדש בנתח העשירונים התחתונים בהכנסה: בעקבות ירידת חלקם בהכנסות הכלכליות או בעקבות הגידול בחלוקה מחדש.

1. תגובתה של מדיניות החלוקה מחדש לעליית אי־השוויון בהכנסות הכלכליות

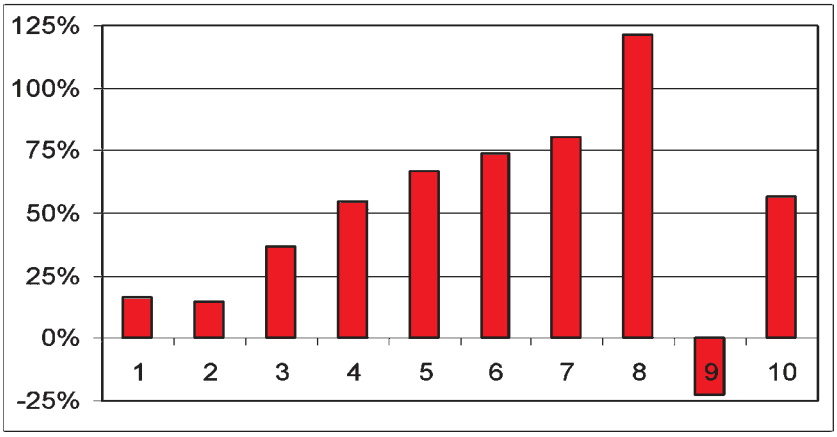
על אף תרומתה הבולטת של מדיניות החלוקה מחדש לצמצום אי־השוויון, הממצאים מראים כי היא הצליחה רק למתן, אך לא לבטל, את השפעת העלייה באי־השוויון בהכנסה הכלכלית על חלוקת ההכנסות נטו. בחינה מדוקדקת יותר כוללת התבוננות על השפעתה של החלוקה מחדש על הכנסתו של כל עשירון בנפרד. בחינה כזו מעלה כי מדיניות החלוקה מחדש, בהתמודדותה עם הירידה בחלקם בהכנסה של עשירונים 1-8 (בשנים 1979-2003), היטיבה להתמודד עם הירידה בחלקו של העשירון בהכנסה ככל שמיקומו גבוה יותר, חוץ מעשירון 2: החלוקה מחדש צמצמה את הירידה בחלקו בשיעור נמוך במעט מזה של עשירון 1 (ראו להלן תרשים 12; נספח 3, עמ' 29).[11]

11 התרשים מראה, בעבור כל עשירון בשנים 1979-2003, את היחס בין השינוי בחלוקה מחדש (החלק בהכנסות נטו פחות החלק בהכנסות הכלכליות) לבין השינוי שנרשם בחלקו של העשירון בהכנסות הכלכליות.

החלוקה מחדש נחלה הצלחה יחסית בשמירה על חלקם בהכנסה של עשירונים 4-7: היא הצליחה להפחית את הירידה בחלקם בהכנסה ב־70% בקירוב. לעומת זאת, הצלחתה בהתמודדות עם הירידה בחלקם של עשירונים 1 ו־2 היתה מוגבלת מאוד: ירידה זו הופחתה בערך ב־15% בלבד.

בחינת השינויים בחלקם של שלושת העשירונים 8-10 בהכנסה מלמדת כי במהלך התקופה הצטמצם הקיטון בחלקו של עשירון 8 בעקבות מדיניות החלוקה מחדש עד כדי חמישית וכמעט התאפס. צמצום זה הביא לכך שחלקו של העשירון בהכנסה נטו גדל. במקרה של עשירון 9 פעלה מדיניות זו באופן מעורר תמיהה והביאה לידי הגדלה נוספת בחלקו, מעל לגידול בחלקו בהכנסה הכלכלית. החלוקה מחדש מיתנה את הגידול החד בחלקו של עשירון 10, אבל הביאה לצמצום של 57% בלבד מגידול זה.

תרשים 12: היחס בין השינוי בחלוקה מחדש (החלק בהכנסות נטו פחות החלק בהכנסות הכלכליות) לשינוי בחלק העשירון בהכנסה הכלכלית בשנים 1979-2003 (אחוזים)

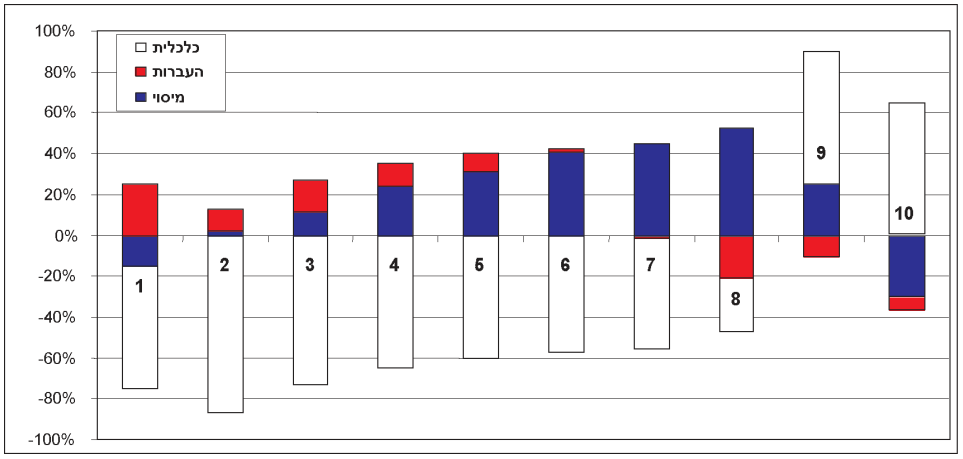


2. השפעת המיסוי ותשלומי ההעברה

השפעת המיסוי והשפעת תשלומי ההעברה על חלוקת ההכנסות אינן אחידות. תשלומי ההעברה צמצמו את אי־השוויון על ידי הגדלת חלקו של העשירון ככל שהוא נמוך יותר בסולם (ראו תרשים 13). השפעת המיסוי השתנתה במהלך התקופה, ולקראת סופה הביא המיסוי להגדלת חלקם של עשירוני הביניים בשיעור גבוה מזה של העשירונים בעלי ההכנסה הנמוכה.

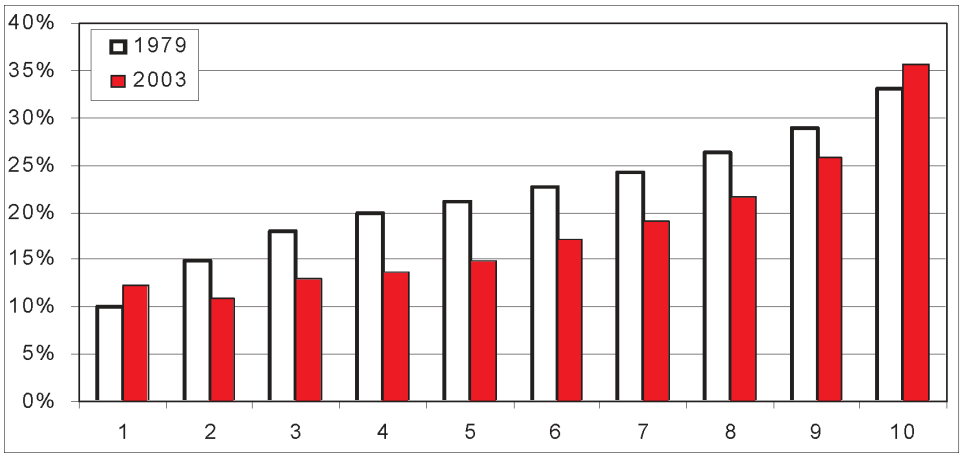
מן הממצאים עולה כי השינוי בחלוקה מחדש על ידי תשלומי המס התרחש בעקבות ירידת שיעורי המס שמשלמים עשירונים 2-9 מהכנסתם הכלכלית, לצד עלייה בשיעורי המס שמשלמים עשירון 1 (!) ועשירון 10 (ראו תרשים 14). השפעתו של המיסוי על חלוקת ההכנסה נטו גבוהה במידה רבה מהשפעתם של תשלומי ההעברה, ומשום כך נדמה כי מדיניות החלוקה מחדש כולה "התגייסה" לשמור באדיקות יתר על חלקו של העשירון בהכנסה ככל שהוא גבוה יותר דווקא.

תרשים 13: מרכיבי השינוי בחלקם של העשירונים בהכנסה נטו, ממוצע 1979-2003 (אחוזים)



מבחינת השפעתו של כל כלי מדיניות בנפרד אנו רואים כי העלאת תשלומי ההעברה פעלה ביעילות רבה יותר לצמצום הירידה בחלקם של עשירונים 1 ו־2, ואילו הפחתת שיעור המס הוכיחה את יעילותה בעבור עשירונים 3-9. הפחתות אלו הביאו לכך שהפער בין שיעור המס שמשלמים עשירונים 3-5 לבין זה שמשלמים עשירונים 1 ו־2 הצטמצם ב־70% בקירוב: ל־2% בקירוב בלבד ב־2003. התלכדות שיעורי המס שמשלמים מחצית משקי הבית שבראשם עומד שכיר מרמזת כי השפעתו של כלי המדיניות המרכזי שבאמצעותו התמודדה מדיניות החלוקה מחדש עם העלייה באי־השוויון בשנים 1979-2003 צפויה להיות שווה בעבור קבוצה זו. אם יש בנתוני התקופה הנחקרת ללמד משהו על העתיד, ואם לא יהיה שינוי, לא במדיניות החלוקה מחדש ולא במגמת העלייה באי־השוויון בחלוקת ההכנסות הכלכליות - אזי חלקם בהכנסה נטו של מחצית משקי הבית שבראשם עומד שכיר צפוי להיות חשוף מאוד לירידה נוספת.

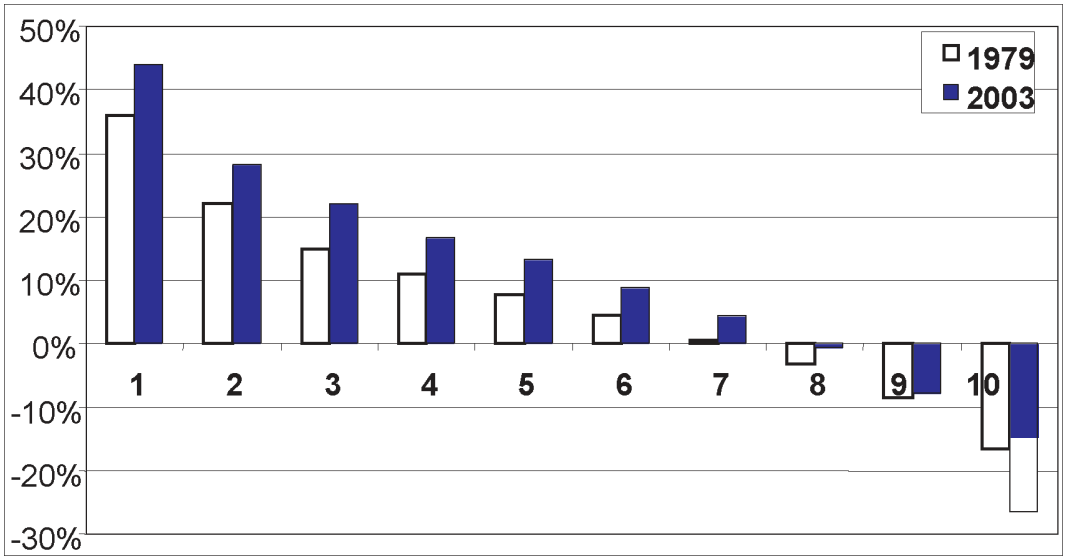
תרשים 14: שיעור המס מן ההכנסה הכלכלית, 1979 ו־2003 (אחוזים)



3. השינוי בנתח של החלוקה מחדש בחלק העשירון בהכנסה

הנתונים מראים, כי הולך וגדל שיעורה של החלוקה מחדש מתוך הנתח של עשירונים 1-7 בהכנסה הכוללת נטו (ראו תרשים 15). עוד עולה מן הנתונים כי הסיבות לכך שונות: באשר לעשירונים 1 ו־2 - הסיבה העיקרית לתופעה זו היא הקיטון בחלקם בהכנסה הכלכלית, ואילו באשר לעשירונים 3-7 - הסיבה העיקרית היא הגידול בחלקם בהכנסה בגלל מדיניות החלוקה מחדש. בעקבות החלוקה מחדש של ההכנסות גדל חלקם של עשירונים 1 ו־2 בהכנסה נטו ב־25% בקירוב, ואילו חלקם בהכנסה הכלכלית קטן ב־22%. לעומת זאת, חלקם של עשירונים 3-7 גדל בעקבות החלוקה מחדש גידול ממוצע של כ־70%, וחלקם בהכנסה הכלכלית ירד ירידה של כ־8% בלבד. הטענה כי הישענותם של עשירונים 1 ו־2 על החלוקה מחדש גברה בשל הקיטון בהכנסתם הכלכלית נתמכת גם בעובדה זו: מן הגידול בחלוקה מחדש זכו עשירונים 3-7 בממוצע לשיעור גבוה פי 3.8 בקירוב מזה של עשירונים 1 ו־2 (ראו להלן נספח 4, עמ' 29).

תרשים 15: שיעור החלוקה מחדש מתוך חלקו של העשירון בהכנסה נטו (אחוזים)



ו. סיכום ומסקנות

1. עיקר הממצאים

המחקר שערכנו מלמד על עלייה ניכרת של רמת אי־השוויון בחלוקת ההכנסות הכלכליות בין משקי הבית שבראשם עומד שכיר בישראל בשנים 1979-2003. הפערים בחלוקת ההכנסות התרחבו עם הזמן, ובולט גידול חלקם של העשירונים הגבוהים על חשבון חלקם של עשירוני הביניים ושל העשירונים הנמוכים. המחקר מורה על מגמות שונות - ואף מנוגדות לעתים - במהלך התקופה הנחקרת: רמת אי־השוויון ירדה עד 1976, אך שבה ועלתה עד אמצע שנות השמונים. לאחר תוכנית הייצוב נצפתה ירידה באי־השוויון, אבל מגמה זו התהפכה מתחילת שנות התשעים, ובייחוד מאז

1994. במהלך העשור האחרון עלה אי־השוויון בחלוקת ההכנסות הכלכליות עלייה מואצת: חלקו של עשירון 10 בהכנסות אלו הוא היחיד הגָּדֵל, על חשבון חלקם של תשעת העשירונים הנותרים. ב־2003 זכה עשירון 10 ל־30% בקירוב מסך ההכנסות הכלכליות העומדות לרשות משקי הבית שבראשם שכירים, ואילו חלקם של עשירונים 1–3 גם יחד היה קטן מ־10% מסך עוגת ההכנסות. חלקו של עשירון 10 עלה על חלקם של עשירונים 1–5 יחדיו. הפער בין הכנסתו של משק הבית מעשירון 10 לבין הכנסתם של משקי הבית מתשעת העשירונים הנותרים התרחב אף הוא בקצב מואץ בעשור האחרון. הכנסתו החודשית הריאלית של משק הבית מעשירון 10 עלתה בעשור זה ביותר מ־10,000 ש"ח. סכום זה גבוה ב־17% מן העלייה בהכנסותיהם של משקי הבית הייצוגיים משבעת העשירונים התחתונים גם יחד.

מן הבחינה של השפעת מדיניות החלוקה מחדש של ההכנסות הכלכליות באמצעות מיסוי ותשלומי העברה על רמת אי־השוויון עולה כי החלוקה מחדש הביאה לידי ירידה ניכרת של רמת אי־השוויון בחלוקת ההכנסות. מן הבחינה של יכולת ההתמודדות של מדיניות החלוקה מחדש, מצאנו כי מדיניות זו התקשתה לפצות על העלייה החדה של אי־השוויון הכלכלי. עובדה זו מתבטאת בכך שחלוקת ההכנסות נטו נעשתה שוויונית פחות עם חלוף השנים. באשר להתמודדות של מדיניות החלוקה מחדש עם הירידה בחלקם של עשירונים 1–8 בהכנסה, הרי שהיא היטיבה להתמודד עם הירידה בחלקו של העשירון בהכנסה ככל שהעשירון גבוה יותר, למעט עשירון 2: מדיניות זו צמצמה את הירידה בחלקו בשיעור נמוך במעט מזה של עשירון 1. החלוקה מחדש הצליחה להפחית את הקיטון בחלקם של עשירונים 4–7 בהכנסה ב־70% בקירוב, וצמצמה ב־15% בקירוב את הקיטון בחלקם של עשירונים 1 ו־2. החלוקה מחדש הביאה להגדלה נוספת בחלקו של עשירון 9, מעל לגידול בחלקו בהכנסה הכלכלית, וצמצמה את הגידול החד בחלקו של עשירון 10 בערך ב־57% בלבד. העלאת תשלומי ההעברה פעלה ביעילות רבה יותר לצמצום הירידה בחלקם של עשירונים 1 ו־2, ואילו הפחתת שיעור המס הוכיחה את יעילותה בעבור עשירונים 3–9.

2. המלצות המדיניות

1. יש למצוא דרכים להגברת השוויון בחלוקת פְּרותיה של הצמיחה הכלכלית. כמו כן יש למצוא דרכים להעלאת השכר המשולם ברמות השכר הנמוכות על ידי הפעלת כלי מדיניות אקטיביים בשוק העבודה (A.L.M.P).
2. מוצע להימנע ממדיניות של הפחתה ממסי העשירונים שהכנסתם גבוהה ושל הפחתה מתשלומי ההעברה. מדיניות זו - אם לא תשתנה המגמה בחלוקת ההכנסות הכלכליות - צפויה לפגוע בהישגי החלוקה מחדש ולגרום לעלייה חדה ברמת אי־השוויון בחלוקת ההכנסות נטו.
3. נדרש להתאים את מדיניות החלוקה מחדש כך שתוכל להתמודד התמודדות מושכלת יותר עם השינויים בחלוקת ההכנסות הכלכליות, ובכלל זה התמודדות שוויונית יותר עם קיטון חלקם של העשירונים השונים.
4. נדרשת הפניית משאבים למחקר מעמיק של הסיבות לעליית רמתו של אי־השוויון הכלכלי, ולאחר זיהויין - לבחירת כלי המדיניות היעילים ביותר להעלאת רמת השוויון.

ז. נספחים

נספח 1: מקור הנתונים

א. רקע: סקר הכנסות משקי בית בישראל

סקר זה נערך באופן שוטף על ידי הלמ"ס מאז שנת 1965. מטרתו להעריך את היקף ההכנסות של משקי הבית בישראל, את מקורות ההכנסה ואת חלוקת ההכנסות בין משקי הבית.

ההעמקה העצומה של הפערים החברתיים־הכלכליים בישראל בשנים האחרונות הביאה לידי התרחבות המחקר העוסק בסוגיה זו ובדרכי הטיפול בה. מרבית הספרות העוסקת בסוגיה התבססה על סקר זה, וכך הוא נעשה אחד ממסדי הנתונים החשובים ביותר לבחינת אי־השוויון בחלוקת ההכנסות.

במהלך השנים שבהן נערך סקר זה חלו בו שינויים רבים. עד שנת 1997 הוא נערך עם "סקר כוח אדם" השוטף, וכרבע מהנחקרים בסקר כוח אדם נשאלו גם על הכנסותיהם. משנת 1997 ואילך אומדני ההכנסות מבוססים על שילוב של נתוני הכנסות השאובים משני סקרים: מסקר ההכנסות המקורי ומסקר הוצאות משקי הבית.

בשנת 1985 נערכו שינויים ניכרים בשיטת החקירה ועיבוד הנתונים: משנה זו ואילך הכנסות משקי הבית המוצגות בסקר הן הכנסותיהם החודשיות, ולא הכנסותיהם השנתיות כפי שנעשה הדבר לפני כן. זאת ועוד: משנה זו ואילך סקר הכנסות משקי הבית סוקר את הכנסות הפרטים בני 15 ומעלה ולא בני 14 ומעלה כפי שנעשה עד אז.

אוכלוסיית הסקר השתנתה אף היא במרוצת השנים: עד 1985 היא כללה משפחות יהודיות ביישובים בני 2,000 תושבים ומעלה, ומשפחות ערביות ביישובים בני 10,000 תושבים ומעלה. בשנת 1995 הורחבה אוכלוסיית הסקר וכללה לראשונה גם משקי בית ביישובים עירוניים ערביים שבהם 2,000 עד 10,000 תושבים. מ־1997 ואילך נכללים באוכלוסיית הסקר כל היישובים, למעט קיבוצים, בדווים הגרים מחוץ ליישובים ודיירי מוסדות.

ב. תקופת המדגם

עבודה זו מתבססת על כל סקרי הכנסות משקי הבית העומדים לרשותנו מ־1967 עד 2003. באשר לכמה מן השנים הנכללות במסגרת המחקר לא קיימים הנתונים הדרושים, ולכן אלה לא ייחקרו כאן: באשר לשנים 1977 ו־1983 אין סקרי הכנסות ברמת משקי הבית, אלא ברמת הפרטים בלבד ואילו בשנת 1986 לא נערך סקר הכנסות כלל. **כל הנתונים בעבודה זו מקורם בסקרי ההכנסות של הלמ"ס, אלא אם צוין אחרת.**

ג. אוכלוסיית הסקר

כאמור, עד 1995 לא כלל סקר ההכנסות יישובים ערביים בני פחות מ־10,000 תושבים. בשל כך רק כ־40% ממשקי הבית באוכלוסייה זו נחקרו עד שנה זו. מאחר שהאוכלוסייה הערבית ממוקמת בתחתית סולם ההכנסות, ברור כי השוואה בין חלוקת ההכנסות לפני 1995 לבין החלוקה אחרי 1995 עלולה שלא לשקף נכונה את התפתחות אי־השוויון בארץ.

לכן, כדי ליצור אחידות בממצאים שיאפשרו לנו לבצע השוואות על פני זמן, בחרנו שלא לכלול

באוכלוסיית המחקר את משקי הבית אשר ביישובים הערביים שנוספו לאוכלוסיית הסקר מ־1995 ואילך. התמונה שתתקבל באשר לשנים 1995–2003 עלולה אפוא שלא לשקף נאמנה את חלוקת ההכנסות בארץ בעשור האחרון, אך היא מאפשרת השוואה על פני זמן, השוואה החיונית לבחינת התפתחותו של אי־השוויון בישראל בשלושת העשורים וחצי האחרונים.

באוכלוסייה הנחקרת לא נכללו תושבי מזרח ירושלים. במרבית השנים לא נכללה אוכלוסייה זו בסקר עצמו, ואילו בשנים שבהן כן נחקרה, בחרנו להוציאה כדי ליצור אחידות בנתונים.

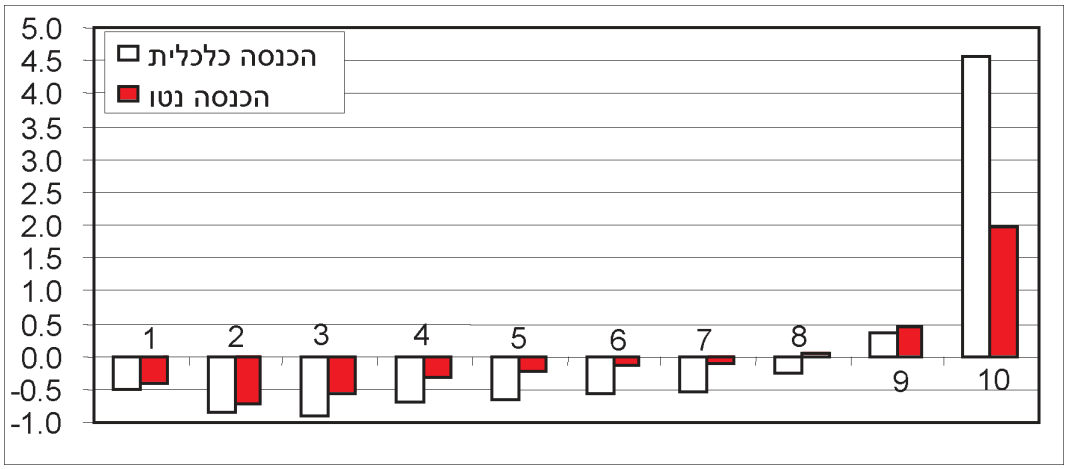
ד. הגדרות בסקר ההכנסות

- **משק בית**: קבוצת אנשים הגרים יחד בקביעות בדירה אחת, ויש להם תקציב משותף למזון.
- **ראש משק בית**: עד שנת 1995: ראש משק הבית נחשב הגבר המפרנס המבוגר ביותר בבית. בהיעדר גבר מפרנס, ראש משק הבית הוא האשה המפרנסת המבוגרת ביותר. בהיעדר מפרנס במשק הבית, הגבר המבוגר ביותר נחשב לראשו. מ־1995 ואילך: ראש משק הבית מוגדר מי שמועסק במשך מספר השעות הרב ביותר בשבוע.
- **הכנסה כספית כלכלית**: סך הכנסות משק הבית לפני קבלת תשלומי העברה ולפני תשלום מסים.
- **הכנסה כספית ברוטו למשק בית**: כל ההכנסות הכספיות השוטפות ברוטו של משק הבית לפני תשלומי החובה (מס הכנסה, ביטוח לאומי וביטוח בריאות). ההכנסות הכספיות ברוטו כוללות את ההכנסות של כל בני משק הבית מעבודה שכירה או עצמאית, מרכוש, מריבית ומדיבידנדים, מתמיכות ומקצבאות ממוסדות ומפרטים, הכנסות מפנסיה וכל הכנסה שוטפת אחרת. בהכנסות הכספיות ברוטו אין נכללים תקבולים חד־פעמיים, כגון ירושה או פיצויים.
- **הכנסה כספית נטו למשק בית**: הכנסה כספית ברוטו כמוגדר לעיל, בניכוי תשלומי החובה.
- **עשירון**: קבוצה הכוללת 10% מהאוכלוסייה, המסודרת בסדר עולה לפי גובה הכנסתה: החל ממשק הבית בעל ההכנסה הנמוכה ביותר בעשירון 1, וכלה במשק הבית בעל ההכנסה הגבוהה ביותר בעשירון 10.

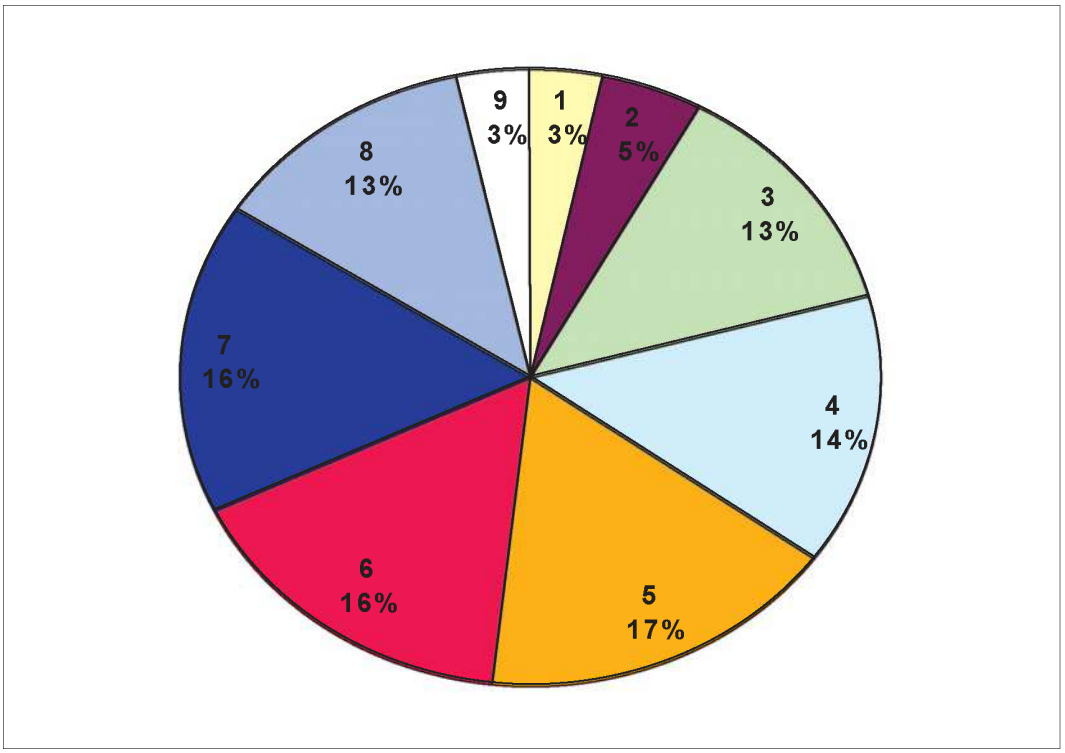
נספח 2: היחס בין חלקו של עשירון 10 בהכנסות לבין חלקו של עשירון 1 ולבין חלקו של עשירון 2

שנה	היחס בין חלקו של עשירון 10 לבין חלקו של עשירון 1			היחס בין חלקו של עשירון 10 לבין חלקו של עשירון 2		
	כלכלית	ברוטו	נטו	כלכלית	ברוטו	נטו
1967	14.5	11.9		6.8	6.3	
1968	12.0	10.7		5.5	5.2	
1969	10.9	10.3		5.1	4.9	
1970	9.7	8.2		4.9	4.8	
1971	9.5	7.6		4.7	4.5	
1972	10.5	7.7		5.2	4.6	
1973	10.8	7.6		5.4	4.6	
1974	11.3	8.4		5.7	5.0	
1975	9.5	7.1		4.9	4.3	
1976	8.8	6.8		4.7	4.2	
1978	12.8	8.2		6.0	4.9	
1979	11.6	8.7	6.4	6.0	5.1	4.0
1980	12.8	9.0	6.7	6.3	5.5	4.2
1981	13.2	9.5	6.9	6.6	5.6	4.2
1982	13.6	9.5	6.7	6.5	5.5	4.2
1984	17.1	11.5	7.3	7.7	6.5	4.4
1985	12.3	9.5	6.7	6.6	5.6	4.2
1987	11.4	8.6	6.4	6.5	5.5	4.2
1988	11.3	8.5	6.4	6.2	5.3	4.0
1989	12.0	9.0	6.7	6.6	5.6	4.4
1990	11.3	9.0	6.8	6.4	5.5	4.2
1991	12.6	9.7	7.2	6.9	6.0	4.5
1992	13.7	10.0	7.3	7.3	6.3	4.7
1993	13.1	9.3	6.8	7.2	6.0	4.4
1994	15.2	10.9	7.7	7.8	6.5	4.7
1995	16.4	11.0	7.6	8.4	6.7	4.8
1996	15.9	10.7	7.5	8.2	6.5	4.7
1997	17.2	11.6	8.0	8.8	7.0	5.0
1998	17.0	11.3	7.9	8.8	7.0	5.0
1999	18.2	11.6	8.0	9.2	7.2	5.1
2000	18.8	11.7	8.1	9.6	7.3	5.1
2001	19.1	11.9	8.4	10.0	7.5	5.3
2002	19.7	12.2	8.5	9.5	7.3	5.1
2003	18.2	11.5	8.0	8.9	7.2	5.1

נספח 3: השינוי בחלקו של העשירון בהכנסה: ממוצע 1979-2003 (אחוזים)



נספח 4: התפלגות החלוקה מחדש בין עשירוני ההכנסה 1994-2003



ח. ביבליוגרפיה

אחדות, ל', 1996. "אי־שוויון ההכנסות, הרכב ההכנסה ומגמות מקרו־כלכליות: ישראל, 1979–1993" , *ביטחון סוציאלי* 48: 37–65.

בן־דוד, ד', 2003. "אי־שוויון וצמיחה בישראל", *רבעון לכלכלה* 50 (1), מארס.

גוטליב, ד', 2002. "השפעת עובדים לא־ישראלים על תעסוקה, שכר ואי־שוויון: 1995 עד 2000", *רבעון לכלכלה* 49 (4), דצמבר.

דהן, מ', 1995. "השפעת משתנים מקרו־כלכליים על התחלקות ההכנסות בישראל", *סקר בנק ישראל* 69; 21–47.

---, 2001. "עליית אי־השוויון הכלכלי", בתוך א' בן בסט (עורך), *ממעורבות ממשלתית לכלכלת שוק*, עם עובד, תל אביב, עמ' 610–656.

דהן, מ', וא' בן־פורת, 1997. "גל העלייה ואי־השוויון בהתחלקות ההכנסות", *רבעון לכלכלה* 44 (4), נובמבר.

סבירסקי, ש', וא' קונור־אטיאס, 2004. "הצטמקותו של המעמד הבינוני בישראל, 1988–2002", *פרסומי מרכז אדוה* (יוני).

שראל, מ', 2002. "הגורמים לשינויים בהתפלגות ההכנסות בישראל", *סקר בנק ישראל* 74.

Achdut, L., and D. Bigman, 1991. "The Anatomy of Changes in Poverty and Income Inequality Under Rapid Inflation: Israel 1979–1984," *Structural Change of Economic Dynamics* 2.

Albanesi, S., 2002. "Inflation and Inequality," *Discussion Paper* no. 3470*, Discussion Paper Series, CEPR*, July.

Autor, D., L. Katz, and M. Kearney, 2005. "Rising Wage Inequality: The Role of Composition and Prices," *NBER Working Paper* no. 11628, September.

Borjas, G., and V. Ramey, 1994. "Time-Series Evidence on the Sources of Trends in Wage Inequality," *The American Economic Review* 84 (2): 10–16.

Bourniaux, J.M., T.T. Dang, D. Fore, M. Forster, M.M. d'Ercole, and H. Oxley, 1998. "Income Distribution and Poverty in Selected OECD Countries," *OECD Economics Department Working Paper* no. 189.

Higgins M., and J. Williamson, 1999. "Explaining Inequality The World Round: Cohort Size, Kuznets Curves and Openness," *NBER Working Paper* no. 7224, July.

Katz L., and D. Autor, 1999. "Changes in the Wage Structure and Earnings Inequality," *Handbook of Labor Economics* 3A.

Katz, L., and K. Murphy, 1992. "Change in Relative Wages, 1963--1987: Supply and Demand Factors," *The Quarterly Journal of Economics* 107 (1): 35–78.

Kosters, M.H., 1994. "An Overview of Changing Wage Patterns in The Labor Market," in J. Bhagwati and M. Kosters (eds.), *Trade And Wages: Leveling Wages Down*. Washington, DC: AEI Press.

Pikkety, T., and E. Saez, 2003. "Income Inequality in the United States, 1913--1998," *Quarterly Journal of Economics* 118 (1): 1–39.

Robbins, D.J., 1996. "Evidence on Trade and Wages in the Developing World," *OECD Technical Paper* no. 119.

Silber, J., and B.Z. Zilberfarb, 1994. "The Effect of Anticipated and Unanticipated Inflation on Income Distribution: The Israeli Case," *Journal of Income Distribution* 4 (1).

Wood, A., 1997. "Openness and Wage Inequality in Developing Countries: The Latin American Challenge to East Asian Conventional Wisdom," *World Bank Economic Review* 11 (1): 33–57.